

de Tinkoerier

MEDEDELINGENBLAD NEDERLANDSE TINVERENIGING • JAARGANG 21 • NUMMER 1 • AUGUSTUS 2013

- Een tinweekend in Maaseik
- Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik
- Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw
- French measures: an overview

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING 27 MAART 1993

BESTUUR

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
L. Groen	Penningmeester
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

ERELID

A.A. Kooyman

REDACTIE

J.F.H.H. Beekhuizen	Hoofdredacteur lay-out
A.W. Korstjens	Redacteur

ADRES SECRETARIAAT (TIJDELIJK)

Nieuwe Spiegelstraat 49
1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES REDACTIE

Nieuwe Spiegelstraat 49 1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES PENNINGMEESTER

Geerweg 6 2731 BA Benthuisen
E-mail: groen@aeto.nl

BANKRELATIE

Postbank 4382632, IBAN: NL19 PSTB 0004 3826 32, Swiftadres: PSTBNL 21

STICHTING NEDERLANDSE TINBIBLIOTHEEK

H.B. van Wijk	Voorzitter en bibliothecaris
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid

WEBSITE

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

ISSN: 1380-108

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur of de redactie van de NVT en/of de auteur(s).

Inhoudsopgave van de Tinkoerier

Voorwoord	2
Een tinweekend in Maaseik Thea Evers	4
Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik J.F.H.H. Beekhuizen	13
Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik J.F.H.H. Beekhuizen en Ph. Probst	20
Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3) Michel Hendriksen	27
French Measures: An Overview Ellen J. O'Flaherty	36
Literatuur en tentoonstellingen over tin H.B. van Wijk	46
Bekertje gezocht! H.B. van Wijk	48

Wat een fantastisch weekend in Maaseik. Het bezoek aan het Selbachmuseum (afb. 1) met de hartelijke en gastvrije ontvangst door de heer en mevrouw Selbach zal nog lang in onze herinnering blijven. De gezellige borrel en het diner in hotel Kasteel Wurfeld (afb. 2) zullen we ook niet snel vergeten. Het bezoek op zondag aan de tintentoonstelling

van ons lid Peter Aussems was voor ons allen een openbaring. En dan te bedenken dat het gepresenteerde maar een klein deel was van zijn collectie, die bestaat uit meer dan 450 stuks. De meest bijzondere stukken hadden een plaats gekregen in een mooie en overzichtelijke opstelling. Hieronder een leuk artikel over deze expositie (afb. 3).

EXPOSITIE Rijke collectie tinnen voorwerpen van collectionneur Peter Aussems in Beek

De elegante tinnen bourdalou, de po voor stiekeme plasjes van chique dames uit vorige eeuwen,

foto Rob Oostwegel

Snotneus en plasgoot van tin

Sierlijke bekers, schalen, borden en zelfs een kinderserviesje. Allemaal van tin. In het Elsmuseum van Beek. Pronkstuk een elegante damespo, een 'bourdalou'.

door Ray Simoen

Vreemd. In het Elsmuseum van Beek waren ze blij dat de zon eindelijk eens doorbrak. Want bij zonnig weer trekken mensen erop uit om van de buitenlucht te genieten. Naar een museum gaat de reis dan meestal niet. Maar gids Ad Golstein en voorzitter Theo Schouteten van het knusse museum hadden het helemaal gehad met de kou. „Die kou heeft ons honderden euro's gekost.” Ad Golstein: „Als de temperatuur onder de 13,2 graden celsius zakt, kan

er tinrot optreden. En dat is fataal voor de rijke collectie tinnen voorwerpen die we hier tot juni exposeren. We hebben flink moeten stoken om het tin in goede staat te houden.” In vroegere tijden vielen orgelpijpen, waarin tin werd verwerkt, wel eens als poeder uit een orgel. „Ze hadden de kou niet overleefd”, vertelt Golstein. De rijke collectie, waarover het duo waakt, is die van de Maastrichtse verzamelaar Peter Aussems, broer van de 'bard van Beek', Jacques. „Peter Aussems is een van Nederlands grootste tinverzamelaars en -deskundigen”, aldus Schouteten.

Van zijn uitgebreide collectie tinnen voorwerpen heeft hij er zo'n honderd uitgeleend aan het Elsmuseum in Beek. Prachtige, kunstige tinnen voorwerpen uit de 16de tot en met de 19de eeuw zijn er te bewonderen. Bekers, schalen, servies, zelfs een kinderserviesje en enkele 'snotneusjes'. „Dat zijn olielampjes”, aldus Golstein. Pronkstuk is de bourdalou uit 1830, gemaakt door tingieter Druy uit Rotterdam. „Een bourdalou is een Franse po. De naam komt van de Franse jezuïet Louis Bourdalou (1632-1704). Hij was hofpredikant en waarschuwde tegen weelderige kleding. Vrouwen van stand gingen zich aan het eind van de 17de eeuw als reactie op de preken kleden in een soort grof linnen, bourdalou. Maar een kleine po werd er ook mee aangeduid. Die konden vrouwen tijdens plechtigheden onder

hun rokken steken om een plasje te doen”, legt Schouteten uit. „Een soort voorloper van het huidige papieren plastuitje of plasgootje voor vrouwen”, voegt Golstein eraan toe. „Een exquis plasgootje voor chique plassers was het.” Nadat beiden het sierlijke pispotje hebben bekeken, stellen ze de vraag: 'Hoeveel zou er in dit potje gaan?' „Niet veel, nog geen halve liter”, gokt Schouteten. Golstein haalt een maatbeker met water. Met verbaasde gezichten stellen ze vast dat er ruim 8 deciliter in het pispotje kan. „Dat is meer dan een halve liter”, roept Golstein verrast uit. „Arme bediendes, die met zoveel urine van hun madame de kerk uit moesten lopen”, meent Golstein. „Hopelijk was het niet te koud is, anders kregen ze tinrot”, zegt Schouteten. „En natte handen”, grapt Golstein.

Afb. 3 Artikel verschenen in De Limburger en het Limburgs Dagblad van 15 april 2013

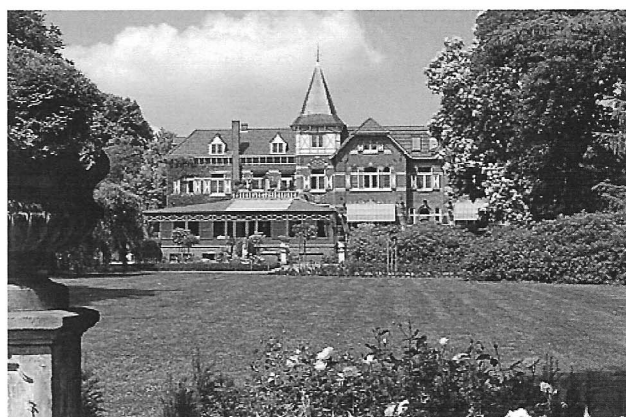
Tot nu toe is de expositie een groot succes gebleken en is door meer dan 700 geïnteresseerden bezocht. Peter Aussems heeft het bestuur naar aanleiding van het bezoek van de Nederlandse en Vlaamse Tinvereniging het volgende laten weten: *Hierbij wil ik de Nederlandse TinVereniging danken voor de buitengewoon mooie opkomst. Verder bedank ik ook Jan en Lydia Beekhuizen voor hun nimmer aflatende steun. Zonder hen zou ik dit niet hebben aangedurfd. Dus nogmaals hartelijk dank.*

Tijdens het diner in Kasteel Wurfeld hield Philippe Probst van de Vlaamse Tinvereniging een toespraak waarin hij de nadruk legde op de samenwerking tussen onze verenigingen. Zonder die samenwerking zouden wij ons kunnen isoleren en dat is iets wat vooral voorkomen moet worden. Als voorbeeld van een goede samenwerking noemde hij het Maaseik-weekend, waarbij dan ook een groot aantal leden van de Vlaamse zustervereniging aanwezig was. Hij sprak de hoop uit dat samenwerking in de toekomst veelvuldig zal blijven plaatsvinden. Iets dat wij vanzelfsprekend ondersteunen. Een samenwerking is in deze *Tinkoerier* al te vinden. Philippe Probst en ikzelf hebben het artikel over *Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik* samen verzorgd. Op deze manier leren wij Belgen en Nederlanders ook meer van elkaars tin.

Ik wil terugkomen op het overlijden van Paul Maas, bestuurslid van de NTV en redactielid van *de Tinkoerier*. Als mederedacteur zal ik Paul ontzettend missen. Hij was het immers die ons mededelingenblad een nieuw aanzicht gaf, onder meer door consequent alle foto's van een ondertiteling te voorzien. We zullen deze traditie zeker gaan voortzetten. Verder zullen we hem missen als publicist over tin uit Frankrijk. Zijn passie was Frans tin en door zijn studie en publicaties over dat onderwerp konden wij regelmatig kennis opdoen over vormen en merken van het Franse tin. Hij was ook al zeer betrokken bij de organisatie van de expositie in 2015 over de stadskannen in het Museum aan het Vrijthof in Maastricht.

Afb. 1 Gang in het John Selbach Museum

Afb. 2 Hotel-Kasteel Wurfeld

De fotografie voor de tentoonstelling over de stadskannen vordert gestaag. Zo is er al gefotografeerd in Leiden, Woerden, Nijmegen, Enkhuizen en Hoorn. Tot op heden hebben wij een fantastische medewerking gekregen van de musea waar wij geweest zijn.

Op het moment van verschijnen van dit nummer bereikte ons het bericht dat mevrouw Monique Dickhaut, directeur/conservator van het Museum aan het Vrijthof, afscheid zal nemen. Wie haar opvolger wordt is nog niet bekend. Ik hoop evenwel dat de nieuwe directeur de plannen voor de tentoonstelling ook een warm hart zal toedragen en de plannen voor 2015 zal omarmen.

Jan Beekhuizen, voorzitter

Een tinweekend in Maaseik

Thea Evers

Jan Beekhuizen, fotografie

Afb. 1: het welkomstwoord van John Selbach

Op zaterdag 1 en zondag 2 juni 2013 hadden de Nederlandse TinVereniging en de Vlaamse Tinvereniging voor het eerst een gezamenlijk weekend georganiseerd voor hun leden. De bijeenkomst vond plaats in Maaseik (België), de geboorteplaats van de gebroeders Hubert en Jan van Eyck. Op het historische Marktplein zijn deze wereldberoemde zonen dan ook gebroederlijk verenigd in een standbeeld. Maaseik noemt zich *Parel van het Maasland* en in één van de parels van die stad zouden wij te gast zijn: het John Selbachmuseum.

Tussen 10 en 11 uur druppelden de 45 deelnemers binnen in Brasserie De Kloostertuin. Koffie en thee met iets erbij, dat is dan wel welkom, zeker na een lange autorit. De stemming was vrolijk en opgewekt, zoals altijd bij deze bijeenkomsten. Een weerzien van bekende gelijkgezinden, tinliefhebbers onder elkaar en in blijde verwachting van wat ze te zien en te horen zullen krijgen.

Om 11 uur vertrokken we naar het museum, gelegen achter de brasserie.

De heer John Selbach (geb. 1921), verwelkomde ons persoonlijk (afb. 1 en 2). Hij verzamelt al zeventig jaar datgene, wat hij mooi vindt. Naar eigen zeggen: *ik ben er aan verslaafd*.

Afb. 2: de deelnemers hangen aan de lippen van John Selbach

Afb. 3: de kloostertuin van de Ursulinen

Afb. 4: een gang op een van de verdiepingen

De schilderijen die hij koopt, moeten voor hem een mooi plaatje zijn om naar te kijken, dus geen dode geslachte dieren of andere nargigheid. Het moet kwaliteit hebben en een goede prijs. Daarna pas komt de signatuur van de schilder. Het museum in Maaseik, dat nu is ondergebracht in de John Selbach Stichting, is de kroon op zijn werk. Het herbergt dan ook een indrukwekkende collectie antieke objecten en beeldende kunst uit de zestiende tot de twintigste eeuw.

Het museum, dat geheel op vrijwilligers draait, is gehuisvest in de voormalige kloosterschool van de Ursulinen, een vrouwelijke kloostergemeenschap, die in 1612 tot orde werd verheven, met als beschermheilige Ursula van Keulen (afb. 3). Zij is onder meer de patroonheilige van schoolkinderen en leraressen.

Afb. 6: detail van een Spaans altaarstuk uit de 17e eeuw

Afb. 5: een van de sculpturen, voorstellend een vrouwelijke heilige

Op zijn tachtigste kocht John Selbach deze kloosterschool. Samen met zijn echtgenote Corinne leidde hij de verbouwing en als het moest stond hij zelf op de ladder. Het duurde zes jaar om in de voormalige kloosterschool het museum te realiseren, zoals hen dat voor ogen stond. In september 2008 werd het voor het publiek geopend.

De kerncollectie bestaat uit schilderijen. Er hangen ruim zevenhonderd stuks, verspreid over de eerste en tweede verdieping (afb. 4). Je ziet er interieurs, stadsgezichten, stilleven, landschappen en zeegezichten, afbeeldingen van dieren, portretten en vrolijke gezelschappen. En ofschoon John Selbach niet verzamelde op grote namen, vind je ze er wel: de school van Frans Hals, Judith Leyster, Springer, Koekoek, Ronner-Knip, Leickert, Schelfhout, Weissenbruch, Mesdag. De negentiende eeuw is het

Afb. 7: een paar poppen uit de verzameling

Een tinweekend in Maaseik

Afb. 8: een miniatuur stijkamer met op de schoorsteen drie originele achttiende-eeuwse maatkannetjes uit Rouen

best vertegenwoordigd. Zij vullen de gehele tweede verdieping. Hij kocht de kunstwerken in een tijd, dat de negentiende eeuw nog niet zo in de mode was. Ook staat er een prachtige beeldencollectie, zowel hout alsook brons en zijn de ruimtes ingericht met antieke meubels (afb. 5 en 6).

Een tweede kerncollectie wordt gevormd door het poppen- en speelgoedmuseum van mevrouw Corinne Selbach. De gehele derde verdieping, de zolder van het gebouw, is gevuld met ruim 400 antieke poppen. De vroegste dateren uit het einde van de achttiende eeuw en de meest recente uit het midden van de twintigste eeuw (afb. 7). Met kleding uit de tijd, meubilair en huisraad vormen de opstellingen miniatuurbeelden van de toenmalige samenleving (afb. 8 en 9). Daarnaast is er ook veel

Afb. 9: een miniatuur kastje met antiek tin

ander antiek speelgoed tentoongesteld zoals teddyberen, blikken speelgoed, stoommachines, treintjes en kindewagentjes en andere tuttels en frutsels, aldus de folder.

Het echtpaar woont op de begane grond. Daar zijn ook de stijkamers ingericht, van Renaissance tot Biedermeier, waardoor de bezoeker terug stapt in de tijd.

Maar wij kwamen natuurlijk in de eerste plaats voor de tincollectie. En ook op tingebed is er een grote verzameling.

In de stijkamers op de begane grond is veel tin uitgesteld. Ter gelegenheid van ons bezoek was in de ontvangstruimte, de voormalige refter van het klooster, een kleine selectie tentoongesteld (afb. 10 en 11).

Afb. 10: de refter, nu ontvangstruimte van het museum

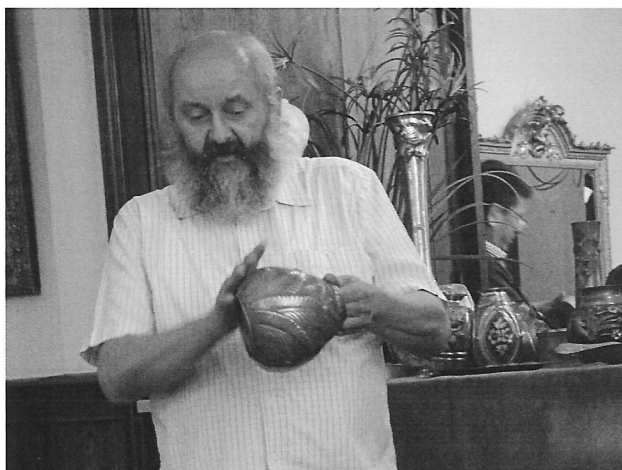

Afb. 11: selectie uit de verzameling van de familie Selbach

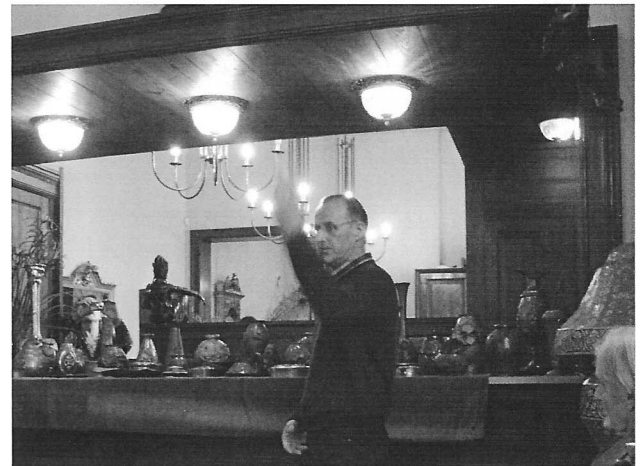

Afb. 12: selectie uit de verzameling van Leon Schepers

Enkele stukken werden 's morgens nog uit de kelder te voorschijn gehaald. Er was ook een bijzondere collectie te zien van een andere verzamelaar, de heer Leon Schepers uit Kinrooi, een plaatsje vlakbij Maaseik. Hij verzamelt Etain repoussé uit de Jugendstil- en Art Deco-periode (afb. 12). Aan dat alles zou aan het einde van de middag aandacht worden besteed. Wij werden in twee groepen verdeeld en kregen een rondleiding door het museum. Onze groep had als gids mevrouw Lieve Weetjens, die ook deel uitmaakt van de Raad van bestuur van het museum. Zij had zich terdege voorbereid en leidde ons langs de in haar ogen belangrijkste schilderijen en beelden. Ook had zij in haar keuze schilderijen opgenomen waarop tinnen voorwerpen waren afgebeeld, zoals Jan Steenkannen, drinkbekers en schotels (zie artikel *Tin op schilderijen*

Afb. 14: ook de eigenaar Leon Schepers vertelt over zijn collectie

Afb. 13: Philippe Probst geeft enige uitleg over de collectie Schepers

uit het John Selbachmuseum te Maaseik). Met haar enthousiasme en welbespraaktheid, werd het een interessante en amusante rondleiding, doorspekt met anekdotes. Zij had zelf bij de Ursulinen op school gezeten en een passant zei ze dan bijvoorbeeld: *Begijnen zijn niet wat ze schijnen. Ze zitten achter de gordijnen en loeren naar buiten en zeggen: Daar loopt de mijne.*

Bij een fraai portret van Lola Montez (1821-1861), onder meer de maîtresse van koning Lodewijk I van Beieren, merkte ze op: *schoonheid zit op het velleke, de deugd zit onder het velleke.* Zij wees ons op bijzonderheden in de schilderijen, de techniek van de kunstenaar, zijn ontwikkeling en de symboliek in de voorstellingen. En dan valt op hoe mooi de Vlaamse taal is. Bij een schilderij waarop onder meer een

Afb. 15: de dames luisteren aandachtig

Een tinweekend in Maaseik

Afb. 16: vooraanzicht van Hotel Wurfeld

mooie dame stond met een schaal rode kersen, zei ze fijntjes: *de dame is geplukt*. Ook maakte ze gebruik van onze tinkennis. Er hing een leuk schilderij waarop een kind bellen aan het blazen was met een tinnen pijp, een model zoals we dat kennen van de Goudse pijp. We leerden van één van onze leden, dat er toen echt bellenblaaspijpen van tin waren. Dat smaken verschillen in de kunst, daar had ze geen moeite mee. Bij een door haar bewonderd romantisch portret van een meisje, kon één van ons gerust zeggen dat het hem toch deed denken aan het zigeunermeisje of het jongetje met een traan op de wang.

Voor de lunch gingen we terug naar de brasserie. Het was mooi weer, maar wel met een frisse wind en de terrasverwarming kwam dan ook goed van pas. 's Middags vervolgden we onze rondleiding door het

Afb. 17: een gezellige borrel met de nodige mooie amuses

museum. En natuurlijk gingen we ook naar de zolderverdieping, de voormalige slaapzaal met de chambrettes. Dat waren vroeger kleine ruimtes, van elkaar gescheiden door houten tussenschotten, die aan de bovenkant open waren. Aan de voorkant hing een wit gordijntje. Een matras op een brits was het bed. Verder stond er een stoel en een nachtkastje met daarin een po en erbovenop een waskom. Deze ruimtes zijn omgebouwd tot mooi ingerichte vitrines met poppen en speelgoed. Enkele dames ontdekten de pop waar zij in hun jeugd zelf mee gespeeld hadden.

Na de rondleiding was er aandacht voor de tinnen voorwerpen, die in de refter waren uitgesteld. Onze voorzitter Jan Beekhuizen en de secretaris van de Vlaamse Tinvereniging Philippe Probst, gaven uitleg

Afb. 18: een woordje van de voorzitter Jan Beekhuizen

Afb. 19: Philippe vertegenwoordigde de Vlaamse Tinvereniging met een toespraak

Afb. 20: een zeer verzorgd diner

bij de verschillende objecten (zie artikel Tin uit de collectie John Selbach).

Philippe Probst en Leon Scheepers zelf vertelden vervolgens bijzonderheden over de collectie Schepers (afb. 13, 14 en 15). Etain repoussé is letterlijk vertaald: tin dat vanaf de achterzijde in reliëf is gehamerd. In een latere periode zijn in dezelfde techniek dergelijke objecten ook in aluminium vervaardigd. Deze kan men op een Franse brocante nog wel eens tegenkomen.

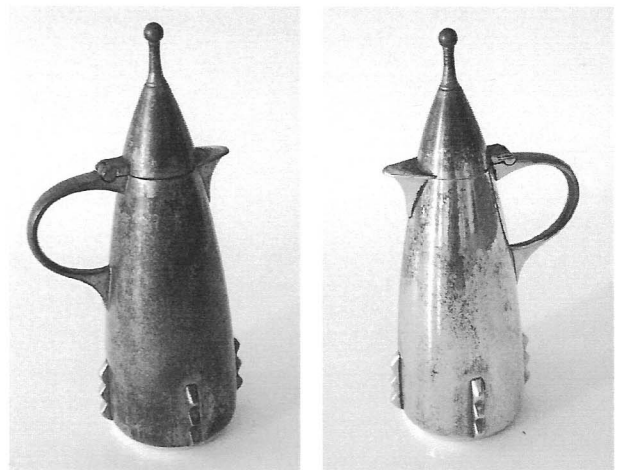
Daarna vertrokken we naar het logeeraadres, Hotel-restaurant Kasteel Wurfeld, amper 2 km vanaf Maaseik, gelegen in een privé park van 2,5 ha. De oorsprong van het kasteel dateert van 1640 (afb. 16). In deze mooie accommodatie sloten we de middag af met een gezamenlijke borrel.

Even uitrusten en je wat opfrissen stond vervolgens op ons programma. De avond begon met een aperitief met een hapje, waarbij veel te bepraten viel over wat we allemaal gezien hadden die middag (afb. 17). In zijn toespraak aan het begin van het diner, deelde Jan Beekhuizen mee, dat onze secretaris Paul Maas en zijn vrouw Mayling, niet aanwezig konden zijn, omdat Paul ernstig ziek was (afb. 18). Hij liet een kaart rondgaan, waarop iedereen beterschapswensen kon schrijven. (Helaas ontvingen we op 13 juni het bericht dat Paul Maas op 6 juni is overleden). Zowel onze voorzitter alsook Philippe Probst, gaven aan heel verheugd te zijn over de goede samenwerking tussen de beide verenigingen

Afb. 21: de voorzitter in gesprek met het echtpaar Selbach

(afb. 19 en 20). Samenwerking is heel belangrijk, om zo ook kennis te delen. Door die samenwerking kunnen nieuwe ontdekkingen worden gedaan, en oude puzzelstukjes op hun plaats vallen. De heer en mevrouw Selbach waren ook aanwezig. Als dank voor hun gastvrije ontvangst ontvingen zij het boek *De schoonheid van het oude Tin*, geschreven door J.F.H.H. Beekhuizen. Het werd een geanimeerde avond, waarin weer nieuwe contacten werden gelegd en waar bleek dat de wereld soms klein is. Zo was het voor mij verrassend om te horen, dat mevrouw Selbach ook een Tukker was, zoals ze zelf zei. En we bleken ook nog enkele jaren gelijktijdig in het zelfde Twentse dorp gewoond te hebben (afb. 21). Aart Korstjens, redacteur van *de Tinkoerier* en verzamelaar van twintigste eeuws tin, had één van zijn nieuwste aanwinsten meegebracht (afb. 22):

Afb. 22: Voor en na het schoonmaken en polijsten

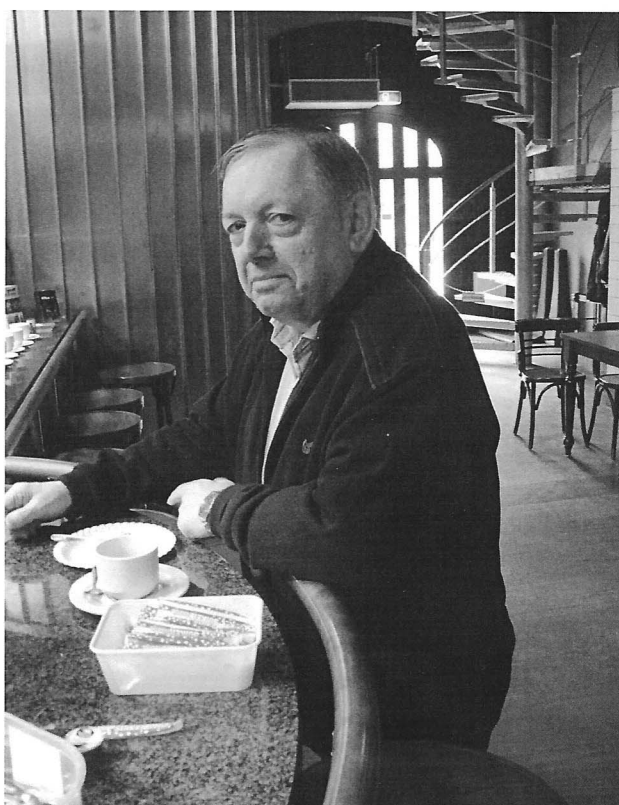
Een tinweekend in Maaseik

Afb. 23: het Elsmuseum in Beek

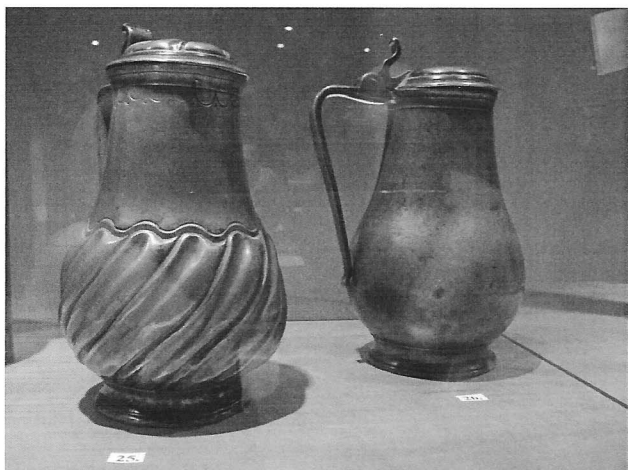
een klein kannetje met een punthoeddekseltje uit de jaren twintig. Misschien een deel van een roomstel? Het model deed me denken aan de Bauhaus periode. En zoals we van hem gewend zijn, wrijft hij er dan fijntjes in, dat hij met zijn verzameling natuurlijk veel goedkoper uit is dan bijvoorbeeld de liefhebbers van bodemvondsten. Voor hem heeft Marktplaats regelmatig iets in de aanbieding. De ene helft van het kannetje had hij al schoongemaakt en gepolijst. Aan de andere helft kon je gezien hoe het geweest was (afb. 22).

Zondagmorgen werden we om 11 uur verwacht in het Limburgse Beek. We brachten een bezoek aan het Elsmuseum, gevestigd in de voormalige destilleerderij Jacques Hennekens (afb. 23). Daar werd destijds onder meer de bekende Limburgse

Afb. 24: ons lid Peter Aussems die een gedeelte van zijn collectie exposeerde

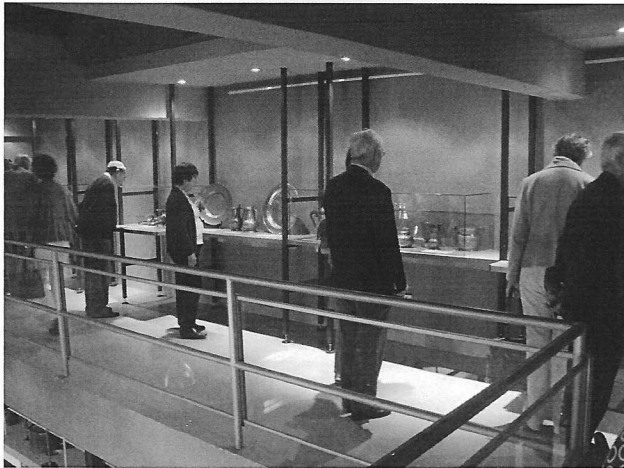
kruidenbitter Elsa la Vera geproduceerd. We werden ontvangen door Theo Schouteten, bestuurslid van het museum. Hij was er trots op dat Nederlanders en Belgen gezamenlijk het museum bezochten. Terwijl wij genoten van koffie met echte Limburgse vlaai vertelde hij over de geschiedenis van de voormalige destilleerderij en gaf uitleg over het

Afb. 25: twee mooie exemplaren Vlaams tin

Afb. 26: een mooie wijwaterremmer en een vroege Duitse kandelaar

Afb. 27: overzicht van de expositie

oorspronkelijke productieproces. Een aardige bijzonderheid was de vermelding, dat het bedrijf werd gekocht door bierbrouwer Freddy Heineken. De Limburgse Hennekens hadden namelijk ook een brouwvergunning en die was ouder dan die van Heineken. En zo wilde de Amsterdamse brouwer voorkomen, dat er in Limburg bier onder de naam Hennekens zou worden gebrouwen.

Het complex is nu industrieel erfgoed en draait op vrijwilligers, met behulp van fondsenwerving en verhuur aan een horeca-exploitant. Particulieren uit Beek en de regio worden in de gelegenheid gesteld om in het Elsmuseum te exposeren.

En daar waren wij voor gekomen: de expositie van Peter Aussems uit Maastricht, lid van beide tinverenigingen (afb. 24). In vitrines op de vide was een deel van zijn tinverzameling tentoongesteld, ongeveer 100 stuks, met onder meer kandelaars, kannen, schalen, bekers, religieus tin met wijwaterbakjes en bijzondere chrismatioria. Pronkstuk was de elegante tinnen bourdalou, de kleine po die in de vorige eeuwen voornamelijk in de kerk gebruikt werd, voor een stiekem plasje van chiquè dames. Het tentoongestelde exemplaar stamt uit 1830 en werd gemaakt door tingieter Druy uit Rotterdam. (Zie hierover ook het artikel van P. Wullus, erevoorzitter van de Vlaamse Tinvereniging, in *De Tinkoerier*, jrg.17, nr.1, juni 2009).

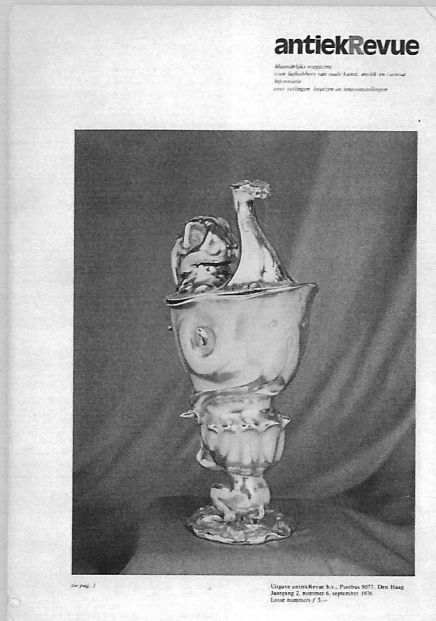
Afb. 28: nog even bij elkaar voor het vertrek naar huis

Peter Aussems had een mooie gevarieerde keuze gemaakt uit zijn veel grotere verzameling (afb. 25, 26, 27 en 28). Want toen ik hem vroeg hoeveel hij nog thuis had zei hij: *ongeveer 400 stuks*, om er direct lachend aan toe te voegen: *maar ik ben ook een beetje gek hoor*. Maar ja, zijn we dat niet allemaal. Op internet is hij met zijn verzameling te vinden onder de naam *De Tinnen Snotneus*: www.detinnensnotneus.nl

Philippe Probst en Jan Beekhuizen sloten dit eerste gezamenlijke weekend van de Vlaamse Tinvereniging en Nederlandse TinVereniging af. Dankzij hun beider inspanning kunnen wij er met veel plezier op terugkijken. Het is een mooie traditie geworden die weekenden, met eerdere bezoeken aan Vaals/Aken (2003), Rotterdam (2004 - opening van de expositie Van tin gegoten, uit tin genoten), Münster (2007), 's-Hertogenbosch (2009 - de presentatie van ons merkenboek *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken*) en kasteel Anholt (2011). Wij hebben er leuke herinneringen aan overgehouden. Aan te bevelen aan alle leden zowel in Nederland als in België. >>

Een tinweekend in Maaseik

Afb. 29 Omslag
antiekRevue
september 1976

Van één van onze leden ontvingen wij een artikel uit het maandblad antiekRevue van september 1976 (afb. 29) met onder andere foto's waarop John Selbach te zien is (afb. 30) en de echtgenote van één van onze leden... (afb. 31).

Afb. 30 John Selbach
(tweede van links)

Afb. 31 Links de
echtgenote van één
van onze leden

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

Tekst en foto's J.F.H.H. Beekhuizen

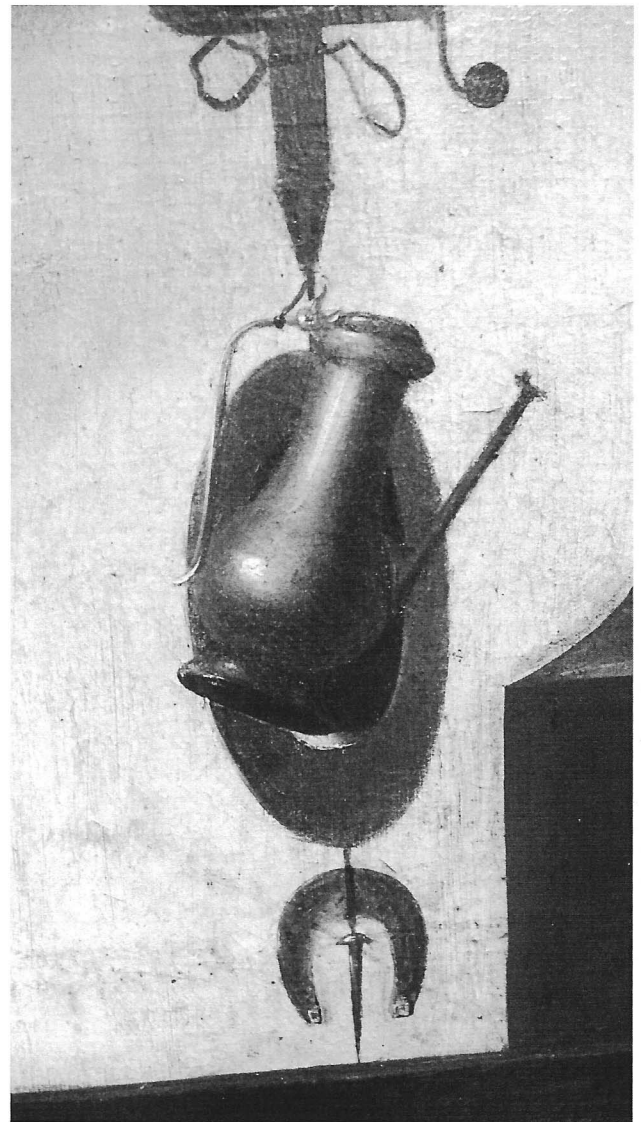

AFB. 1 JAN STEENKAN

Titel: Straatje met figuren voor een herberg
Schilder: Gillis de Winter
Nederland 1650 - na 1720

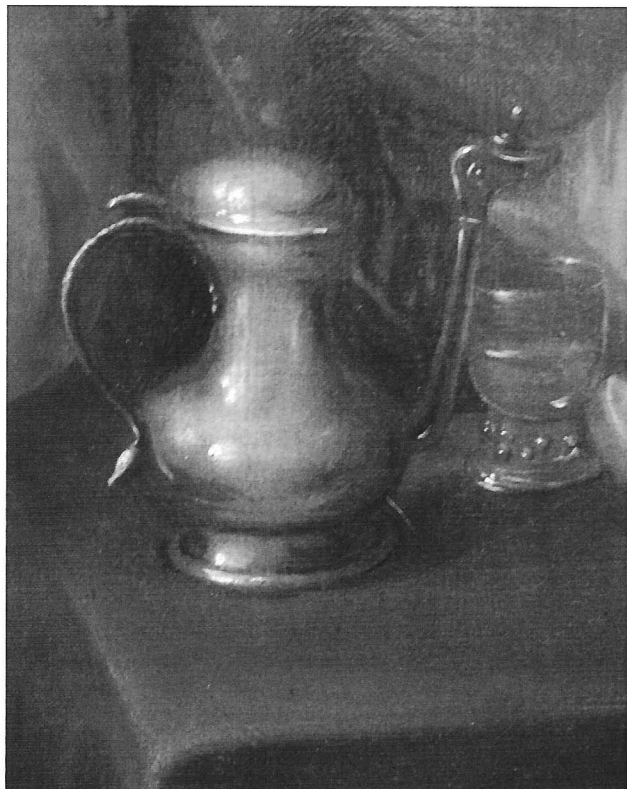
De vorm van de kan zelf doet geenszins denken aan de Jan Steenkan, zoals wij die kennen. Hij lijkt eerder op een Amsterdamse of Utrechtse kan, waar een tuit is aangezet. Waarschijnlijk is het een model, waarbij de schilder zijn fantasie heeft laten gaan. Toch hebben wij een soortgelijke kan eerder gezien. In *de Tinkoerier*, jaargang 18, nummer 1, juni 2010 staat op bladzijde 6 bij afbeelding 1 een kan afgebeeld, die veel weg heeft van de kan op het schilderij.

Het bijschrift luidt: *Deze tinnen pijp- of tuitkan komt voor op het 'Gedenkbord met naamlijst'. Dit schilderij door Jacob Muller bevat de namen van de regenten en voorwerpen vervaardigd door de gildebroeders van het St. Eloyengasthuis (te Utrecht). Het is gedateerd Anno 1668. Opmerkelijk is de merkwaardige vorm van de 'Jan Steenkan', als het ware een typisch Utrechtse kan met een aangezette tuit (afb. 1a).*

**AFB. 1A AFBEELDING UIT DE TINKOERIER,
JUNI 2010**

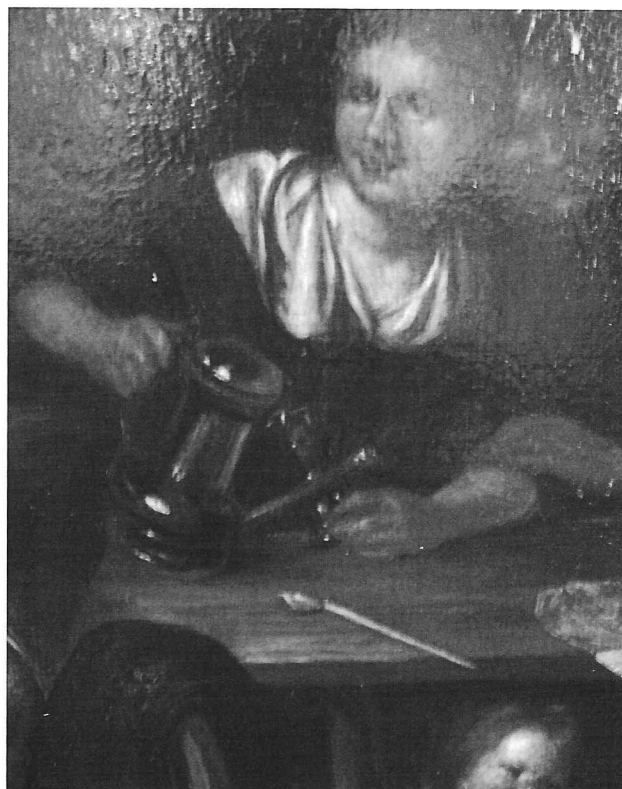
Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

AFB. 2 JAN STEENKAN

Titel: De zintuigen
Schilder: Jan Miense Molenaar
Haarlem 1610 - 1688

Opvallend aan deze Jan Steenkan zijn de duimrust en de uitloop van de schenktuit met een knopje op het klepje. Dit zijn wij nooit eerder tegengekomen.

AFB. 3 JAN STEENKAN

Titel: Herberginterieur met spelende kinderen
Schilder: Richard Brakenburgh
Haarlem 1650 - 1720

Een mooie Jan Steenkan, zoals wij die kennen.

AFB. 4 ANTWERPSE KAN

Titel: Man met de rode baret
Schilder: toegeschreven David Teniers I
Antwerpen 1582 - 1649

Het is moeilijk te zien, maar de duimrust heeft mogelijk een andere vorm dan het gebruikelijke haakvormige type. Opmerkelijk is dat het deksel voor een deel is afgesneden, zodat er een groter schenkgat overblijft.

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum
te Maaseik

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

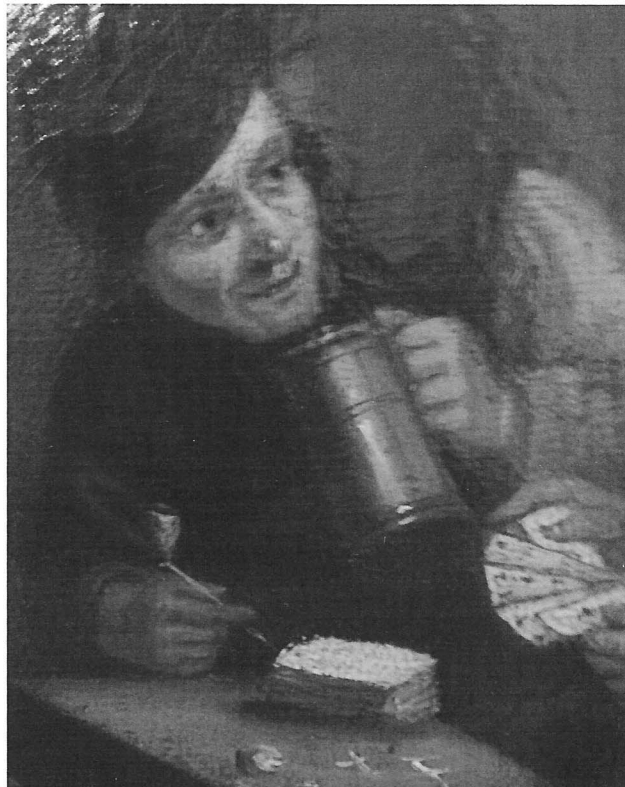
AFB. 5 INKTSTEL

Titel: De schoolklas

Schilder: Jan Joseph Horemans I

Antwerpen 1682 - 1759

Rechts boven in het schilderij is duidelijk een inktpot met daarin veren te zien. De vorm toont overeenkomst met het ons bekende raadsheertje: links de inktpothouder voor het aardewerk of glazen inktpotje, balkje met gaatjes voor de pennen, en rechts de zandstrooier. Aan de onderzijde van de voorkant een lade.

AFB. 6 CILINDRISCHE DRINKKAN

Titel: De kaartspelers

Schilder: volgeling van Teniers II

Antwerpen 1610 - Brussel 1690

Een cilindrische kan die wij niet eerder in de Lage Landen gesignaleerd hebben. De vorm doet eerder denken kunnen uit Engeland, met name Schotland.

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

AFB. 7 DIEPE SCHOTEL

Titel: De liefdevolle beroving
Schilder: Marten van Cleve I
Antwerpen 1527 - 1577 of 1581

Een dergelijke diepe schotel uit de zestiende eeuw zijn wij nog nooit eerder tegengekomen. Ook als bodemvondst onbekend. Opvallend is de donkere patina van de schotel. Men zou een zilverachtige kleur van een pasgegoten exemplaar verwachten.

AFB. 8 DIEPE SCHOTEL

Titel: Pilatus wast z'n handen in onschuld, Christus wordt afgevoerd
Schilder: toegeschreven Nicolaes Cornelisz Moeyart, Durgerdam omstreeks 1592 - Amsterdam 1655

De vorm van de schotel lijkt veel op die van een zeer grote dobbelieer.

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

AFB. 9 OPZET-OLIELAMPJE EN SCHOTELS

Titel: Muziek en spelen
Schilder: Simon de Vos
Antwerpen 1603 - 1676

Op de messing kraag- of schijfkandelaar staat een tinnen olielampje, in plaats van een kaars. Een zeer zeldzaam object. Meer bekend zijn de messing exemplaren.

AFB. 10 ZOUTVAT EN DIVERSE SCHOTELS

Titel: Elegant gezelschap aan de maaltijd
Schilder: Christoph Jacobsz van der Lamén
Brussel 1606/1615 - Antwerpen 1651

Een driehoekig zoutvat op bolletjes is zeer zeldzaam. Veelal is op schilderijen geen onderscheid te maken tussen zilveren en tinnen objecten. In dit geval is de stofuitdrukking van de tinnen schotels gelijk aan die van het zoutvat. Vandaar dat wij gerust kunnen spreken van een **tinnen** zoutvat.

Tin op schilderijen uit het John Selbachmuseum te Maaseik

AFB. 11 JAN STEENKAN

Titel: Musicerend gezelschap
Schilder: Jan Miense Molenaar
Haarlem 1610 - 1688

Het bekende type Jan Steenkan.

AFB. 12 JAN STEENKAN

Titel: Soo d'oude zongen, pepen de jongen
Schilder: Willem van Mieris
Leiden 1662 - 1747

Het bekende type Jan Steenkan.

De titels, de beschrijvingen en toeschrijvingen zijn overgenomen van de kaartjes bij de schilderijen. Bij de vermelding van de schilders in het museum is hun herkomst niet/of nauwelijks genoemd. Wij hebben dit wel gedaan om een link te leggen tussen het object en de woonplaats van de schilder.

Afb. 1 Engelenkan met sneb

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

Tekst en foto's J.F.H.H. Beekhuizen en Ph. Probst

Afb. 1

Engelenkan met snob

Tinnegieter onbekend. Periode: 18e/19e eeuw.

Tweekakig scharnier. Haakvormige duimrust met engelenkopje in reliëf.

Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de kroon gietersinitialen PI(?). In de roos gietersinitialen P(?) en in het bovenste blaadje van de roos een zespuntige ster (afb. 1a).

Opvallend in dit merk is dat de gietersinitialen zowel in de kroon als in de roosbladen zijn aangebracht. De gedeeltelijke leesbare initialen van het roosmerk uit de Selbachcollectie kunnen worden aangevuld met de initialen van een merk uit de database van de Vlaamse Tinvereniging, waar de ontbrekende rechterzijde van de roos wel zichtbaar is (afb. 1b). Dat merk is eveneens afkomstig van een engelenkan, echter zonder snob. Het samenbrengen van beide merken heeft als resultaat een gekroonde roos met in de band van kroon en in de roos de gietersinitialen PI.

Helaas zijn geen tinnegietersnamen aan dit merk te verbinden en we moeten ons dan ook tevreden stellen met de vermelding: onbekende tinnegieter.

Afb. 1A
Merk voorkomend op engelenkan

Afb. 1B
Merk voorkomend in de database van de Vlaamse Tinvereniging

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

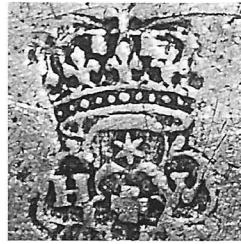
Het gebruik van sterren in een roosmerk komt voor in verschillende productiecentra in België. Dergelijke merken zijn bekend in Hasselt, Hoi (Huy), Ieper, Luik, Namen en Sint Truiden. De betekenis van deze zespuntiger ster is niet bekend (afb. 1c t/m 1h).

Het is bekend dat de engelenkan hoofdzakelijk voorkomt in de driehoek Maastricht, Luik en Aken (zie ook afb. 2). Productiecentra in de onmiddellijke nabijheid van deze driehoek zijn zeker niet uit te sluiten, zoals bijvoorbeeld de stad Huy. Hiervan zijn tot op heden geen voorbeelden of bewijzen van gevonden.

Literatuur merken met zespuntige sterren:

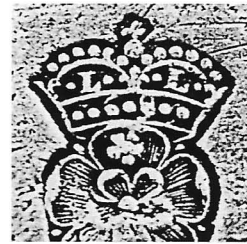
- Hoi:** M. Lorenzo - Étains Anciens Huy – Liège du XVIIème au XIXème Siècle, Luik 1985, blz. 24 en 25, nrs. 5 t/m 7.
- Namen:** T. Dangis – Étains Mosans, XIX siècle, Namen 1996, blz. 33.
- Ieper:** Tentoonstelling oud Iepers tin (O. Mus). Arnold en Martin Simoens, evenals Pieter Damast hadden in hun gekroonde roos een zespuntige ster.
- Sint Truiden:** V. Langenaeker – Limburgse tinnegieters (1) Sint Truiden, in: Tinnewerck, nr 47, periodiek tijdschrift van de Vlaamse Tinvereniging, 28e jaargang, nr. 2, juli 2010, blz. 26 (merk van de tinnegieters met de initialen CC).
- Hasselt:** V. Langenaeker - Limburgse tinnegieters (3) Hasselt, in: Tinnewerck, nr. 51, periodiek tijdschrift van de Vlaamse Tinvereniging, 30e jaargang, nr. 2, december 2012, blz. 47, afb. 19 (merk van Hendrik Wauters).

Afb. 1c

Hasselt
Hendrik Wauters
einde 18e eeuw

Afb. 1d

Hoi
onbekende tinnegieter
begin 18e eeuw

Afb. 1e

Ieper
Arnold Simoens
midden 18e eeuw

Afb. 1f

Luik
Atelier Nicolas Dechamps
18e en 19e eeuw

Afb. 1g

Namen
onbekende tinnegieter
begin 18e eeuw

Afb. 1h

Sint Truiden
Petrus Clerinckx
eerste helft 19e eeuw

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

Afb. 2

Engelenkan zonder sneb, Aken

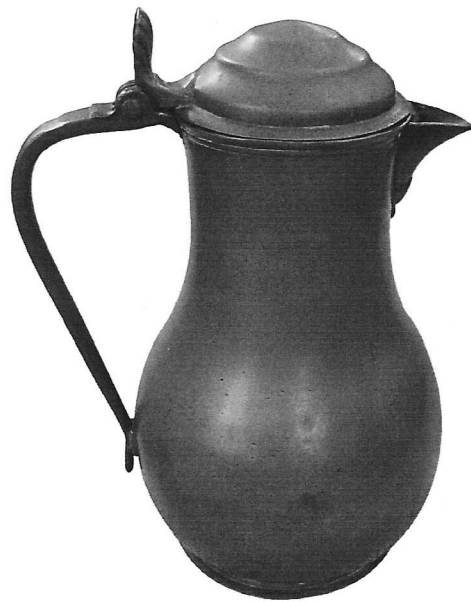
Tinnegieter onbekend. Periode: 18e/19e eeuw.

Tweekakig scharnier. Haakvormige duimrust met engelenkopje in reliëf. Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de band van de kroon gietersinitialen WIS en engelmerk met boven de engel deels weggesleten gietersnaam .. OHMER en onder de voeten van de engel plaatsnaam AACHEN (afb. 2a).

Deze merken bewijzen de productie van de engelenkan in de driehoek Maastricht, Luik en Aken. Met uitzondering van sommige Maastrichtse modellen, is de vormgeving van de kannen uit Luik en Aken vrijwel hetzelfde. Het is daarom mogelijk dat deze engelenkan in Luik vervaardigd is en dat een wederverkoper/tinnegieter uit Aken deze kan gemerkt heeft met zijn eigen stempels. Tenzij het merk op een gegeven moment duidelijke informatie geeft over de tinnegieter blijft het de meest logische veronderstelling.

Afb. 2a

Afb. 3

Snebkan, Leuze

Periode: 4e kwart 18e eeuw.

Tweekakig scharnier. Duimrust in de vorm van een palmet. Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de bovenste blaadjes het getal 82 voor 1782 en in de band van de kroon gietersinitialen IAH = Joseph Antoine Houtton, Leuze, meester 1782, vermeld 1789 (afb. 3a).

Literatuur merken:

- K. Petit - Les Étaines du Hainaut et leurs poinçons, 1978, blz. 26.
- T. Dangis – Oud Tin 16e tot 19e eeuw uit de Vlaamse en Waalse ontstaanscentra, Staden 1986, blz. 60, nr. 97.
- P. Wullus – De Belgische tinmerken, aflevering 10: Leuze, Liège, Lier, in: Tinnewerck, periodiek tijdschrift van de Vlaamse Tinvereniging, 26e jaargang, nr. 1, januari 2008, blz. 10 en 11.

Afb. 3a

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

Afb. 4

Snebkkan, Brussel

Periode: 4e kwart 18e/1e kwart 19e eeuw.

Tweekakig scharnier. Duimrust in de vorm van een palmet.

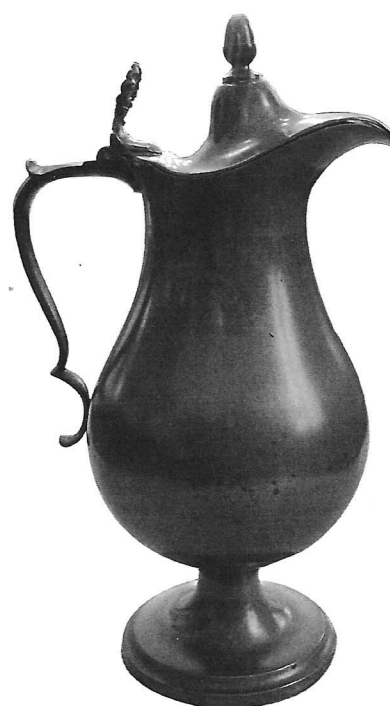
Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de band van de kroon deels weggesleten gietersinitialen (IBR)S en stadsmerk van Brussel in de vorm van St. Michiel en de draak met gietersinitialen IBRS = Joannes Baptista Riemslogh, afkomstig uit Breda. Eerste vermelding in Brussel omstreeks 1770, poorter in 1779. In 1780 meester tinnegieter in Brussel. Overleden 1821 (afb. 4a).

Literatuur merk:

- E. Van der Elst – Tinwerk en Tinnegieters in de stad Brussel, 1970, blz. 148.
- T. Dangis - De Brusselse lood- en tinnegieters binnen de stad en hare vrijheid, Kessel-Lo 2010, blz. 80.

Afb. 4a

Afb. 5

Avondmaalskan, Rotterdam

Periode: 1e helft 19e eeuw.

Tweekakig scharnier. Duimrust in de vorm van een palmet.

Gemerkt aan de buitenkant in de voet: engelmerk met gietersnaam DRUY = tinnegietersfamilie J. Druy, werkzaam eind van de achttiende eeuw tot in de eerste helft van de negentiende eeuw (afb. 5a).

Literatuur merk:

- Catalogus – Keur van tin uit de havensteden Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam, Amsterdam 1979, blz. 336 en 337.
- B. Dubbe e.a. - Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 305, nrs. 1557 en 1558.

Afb. 5a

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

Afb. 6

Jan Steenkan, Mechelen

Periode: 4e kwart 19e eeuw/1e kwart 20e eeuw.

Tweekakig scharnier. Haakvormige duimrust. Gemerkt aan de buitenkant van de vlakke bodem: stadsmerk van Mechelen met onduidelijke gietersnaam, mogelijk Joannes Rumoldus Van Rijmenam, geb. 1706, meester 1748, geh. 1750, overl. 1765, wed. tot 1774 (afb. 6a). De kan dient later gedateerd te worden dan de werkzame periode van genoemde achttiende-eeuwse Mechelse tinnegieter. De vorm van deze kan wijkt duidelijk af van zeventiende-eeuwse exemplaren. De kan is naar mijn mening niet gemaakt als vervalsing. Daarvoor wijkt de vorm teveel af. Aan de andere kant heeft de maker wel een 'bestaand' merk gebruikt, om de indruk te wekken van authenticiteit.

Literatuur merk:

- F. Huygens - Tin ten toon uit Mechelen 1350 - 1900, Mechelen 2002, blz. 68.

Afb. 6a

Afb. 7

Rembrandtkan, Deventer

Periode: einde 19e eeuw/1e kwart 20e eeuw.

Tweekakig scharnier. Soort haakvormige duimrust. Gemerkt aan de buitenkant van de bodem: gekroonde roos met in de band van de kroon deels weggesleten gietersinitialen HVDL = Harmanus van der Linde, Deventer, geboren 1790, werkzaam voor 1836, overleden 1836 (afb. 7a).

Wij hebben het vermoeden dat deze kan, die in de verte wel wat weg heeft van de Rembrandtkan, type Deventer, later is gemaakt dan de werkzame periode van Van der Linde. Wij dateren deze kan einde 19e eeuw/1e kwart 20e eeuw. Mogelijk was het stempelijzer van de gekroonde roos van Harmanus van der Linde nog in omloop en is na zijn overlijden door de erven niet ingeleverd.

Afb. 7a

Tin uit de collectie van het John Selbachmuseum te Maaseik

Afb. 8

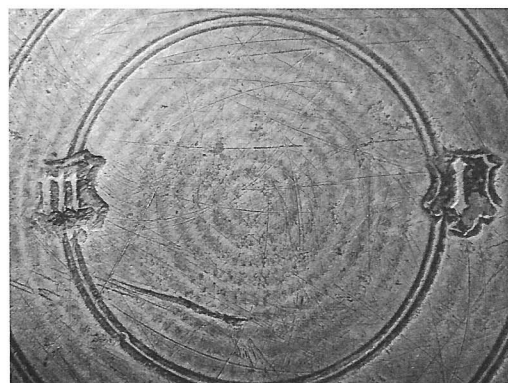
Kamerpot

Periode: 2e helft 16e eeuw.

Geen zichtbaar gietersmerk.

Aan de buitenkant van de bodem ingeslagen eigenaarsinitialen IM (afb. 8a).

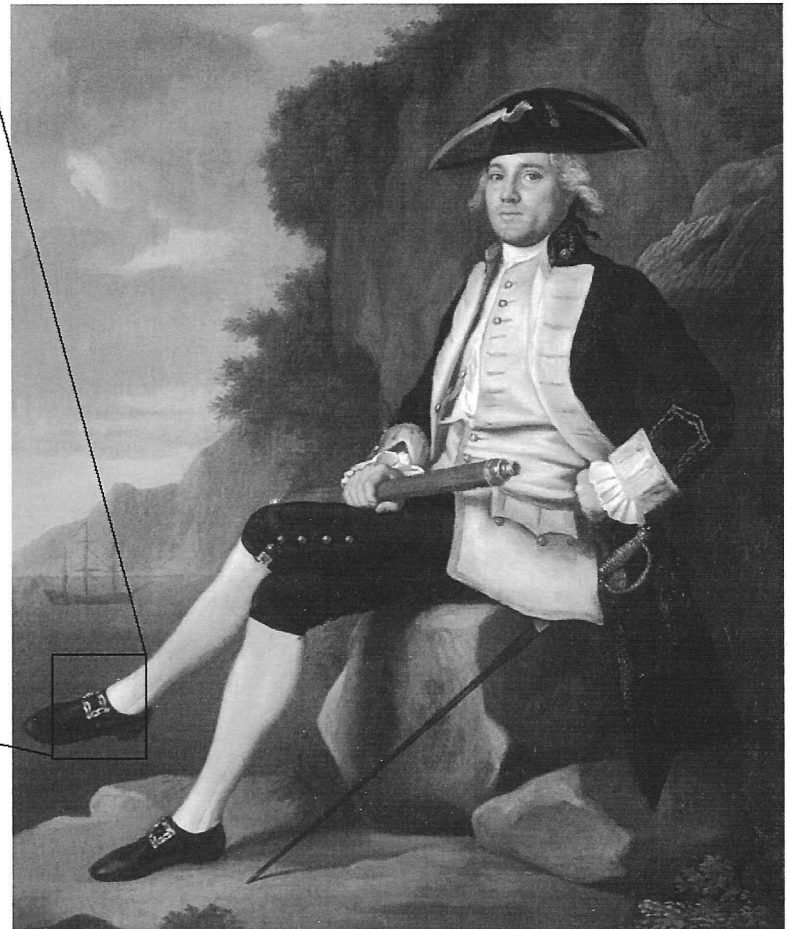
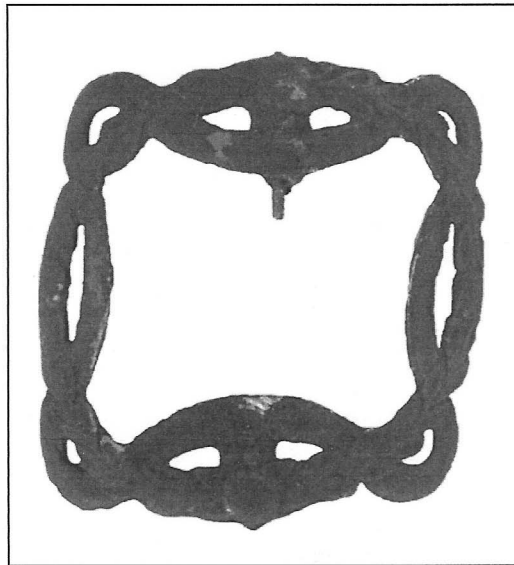
Deze kamerpot is een bodemvondst, die helaas is ontdaan van zijn bodempatina.

Afb. 8a

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

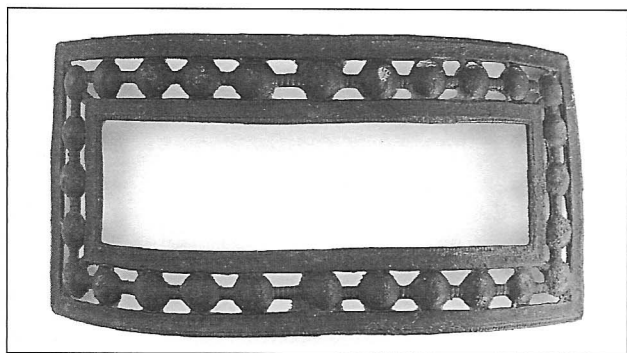
Michel Hendriksen

In het eerste artikel over tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw werden 21 verschillende gespen beschreven¹. Daarin kwam de ontwikkeling en het gebruik van schoengespen aan bod. Ook werden daarin de eerste merktekens, die soms op deze gespen zijn aangebracht, getoond. Voor het tweede artikel over tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw zijn alle daarin gebruikte gespen onderzocht op de samenstelling met behulp van een röntgenfluorescentie apparaat. Die uitkomsten waren zeer verrassend te noemen. Eveneens verrassend was dat er toen twee namen van producenten op een schoengesep werden aangetroffen en op één gesp zelfs een jaartal².

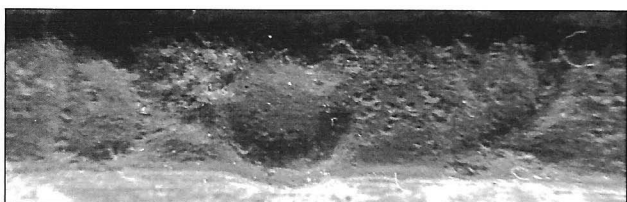
In dit derde artikel worden veertien nieuwe gespen behandeld en maken we een eenmalig uitstapje naar de negentiende eeuw. De afgebeelde gespen hebben ook nu weer een uniek nummer en sluiten aan op het vorige artikel.

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 31 en 31a

Rechthoekig opengewerkte beugel met ronde bolletjes die met stukjes kabelrand aan elkaar verbonden zijn. Op de keerzijde zijn de meegegoten initialen D.C zichtbaar met daarnaast het cijfer 2. Dit exemplaar is tot nu toe de grootste van alle tot nu toe beschreven gespen. Op de keerzijde zijn resten van ijzercorrosie zichtbaar die duidelijk maken dat de binnenbeugel van ijzer is geweest.

1: Tin gegoten, resten ijzercorrosie, gemerkt D.C 2.

2: 11.6 x 5.4 cm.

3: De Sniep Diemen.

4: 1750 -1800.

5: Particuliere collectie.

Afb. 32 en 32a

Rechthoekige beugel met afgeronde hoeken. De buitenrand is versierd met een kabelmotief en de binnenkant met bolletjes. Deze worden in het midden van de zijkant onderbroken door een ronde bol met facet geslepen bolletjes waaromheen een rand van dezelfde kleine vierkante bolletjes zichtbaar is. In het midden van de gesp zijn dezelfde bolletjes geplaatst met daaromheen vierkantjes in de vorm van een strik. Alle aangebrachte bolletjes en vierkantjes moeten zettingen voorstellen die bij deze gesp de schijn moesten wekken hier met een zilveren exemplaar van doen te hebben. De schittering van glas of halfedelsteentjes op zilveren gespen reflecteerde de status van de gebruiker. Voor de duidelijkheid is naast het tinnen exemplaar ook een zilveren schoens gesp uit dezelfde periode afgebeeld.

1: Tin gegoten.

2: 8.2 x 6.0 cm.

3: De Sniep Diemen.

4: 1750 -1800.

5: Particuliere collectie.

De vondstgegevens zijn wederom onderverdeeld in vijf punten:

1: Soort materiaal/vervaardigingstechniek/
bijzonderheden.

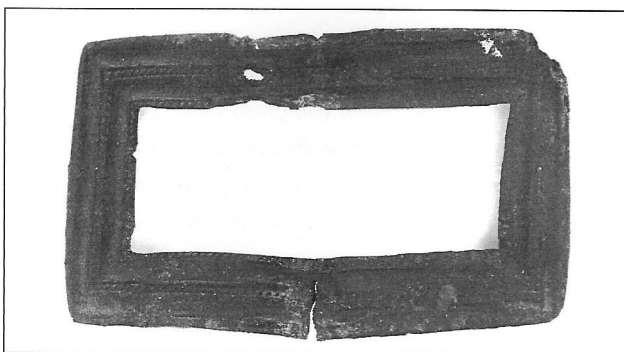
2: Grootste lengte/grootste breedte.

3: Vondstlocatie.

4: Datering.

5: Collectie/eigendom.

Tinnen schoengespens uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 33, 33a en 33b

Rechthoekige beugel met twee rijen kabelrand. Op de keerzijde staan aan één breedtekant de meegegoten initialen A.B weergegeven. Aan de andere breedtezijde staat vermeld NO: 10 waarvan de N in retrograde staat afgebeeld. Ook zijn resten van ijzercorrosie zichtbaar die duidelijk maken dat de binnenbeugel van ijzer is geweest.

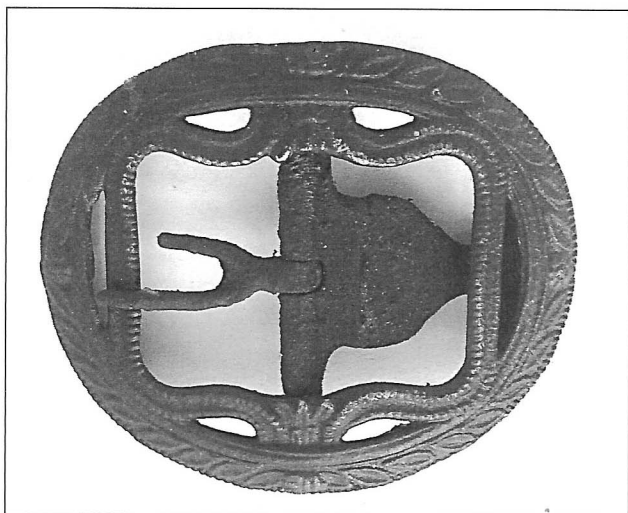
1: Tin gegoten, gemerkt A.B No:10.

2: 8.3 x 4.7 cm.

3: Amsterdam.

4: 1750 -1800.

5: Particuliere collectie.

Afb. 34

Ovale beugel met in de binnenkant een rechthoekige omlijsting voorzien van een dun kabelrandje van bollen. Op het buitenste beugeldeel is een versiering van takken en bloemen zichtbaar.

Tevens is dit het tweede exemplaar waar van het ijzeren binnenwerk nog aan bewaard is gebleven. Ditmaal is het een vliedervormige haak met gevorkte angel³.

1: Tin gegoten, dubbele ijzeren haakbeugel.

2: 5.2 x 4.1 cm.

3: Alkmaar.

4: 1775 -1800.

5: Particuliere collectie.

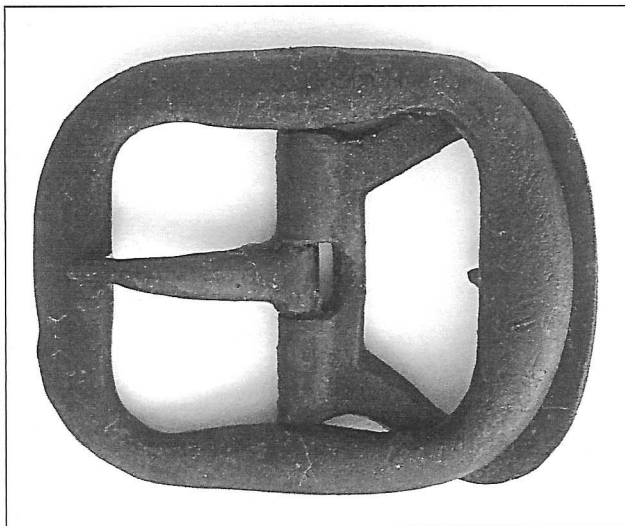
Tinnen schoengesp en uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 35

Ovaal opengewerkte beugel voorzien van kabels, ranken en bloemen. Ook zijn resten van ijzercorrosie zichtbaar die duidelijk maken dat de binnenbeugel van ijzer is geweest. Op de achterkant van de linker en rechter bloem zijn nog net waarneembaar de meegegote initialen C.W en een retrograde 2 of 5 te zien.

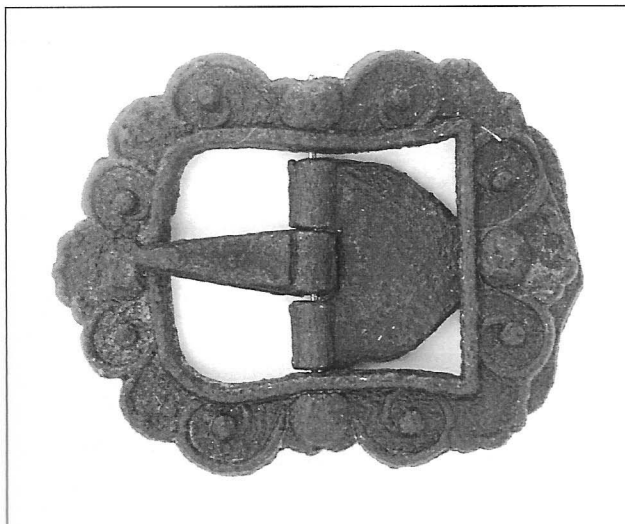
- 1: Tin gegoten, gemerkt C.W retrograde 2 of 5.
- 2: 5.8 x 5.0 cm.
- 3: Delft.
- 4: 1750 -1780.
- 5: Particuliere collectie.

Afb. 36

Rechthoekig afgeronde onversierde beugel. De vorm is vergelijkbaar met de gesp van afbeelding 3.

- 1: Tin gegoten, stuitbeugel en angel.
- 2: 11.6 x 5.4 cm.
- 3: Zaandam
- 4: 1725 -1750.
- 5: Particuliere collectie.

Afb. 37

Asymmetrische gesp met een enigszins rechthoekige beugel. Deze lijkt veel op de gesp van afbeelding 15. Het grote verschil is dat de details bij dit exemplaar veel scherper zijn uitgevoerd. Dit komt niet doordat bij de gesp van afbeelding 15 door langdurig gebruik de detaillering is weggesleten maar omdat het waarschijnlijk een late productieversie is. Dit is een bekend en veelvoorkomend fenomeen: de eerste modellen van een product zijn kwalitatief hoog en naarmate de vraag stijgt worden meer producten vervaardigd door meer producenten. De hierdoor ontstane concurrentie dwingt zo een lagere kostprijs af en dit is weer te nadele van de kwaliteit en afwerking van het product. >>

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Voor de datering houdt dit in dat een gedetailleerde gesp ouder is. De versiering op de beugel en die op de vlindervormige binnenbeugel heeft het uiterlijk van filigrain versierde gespen.

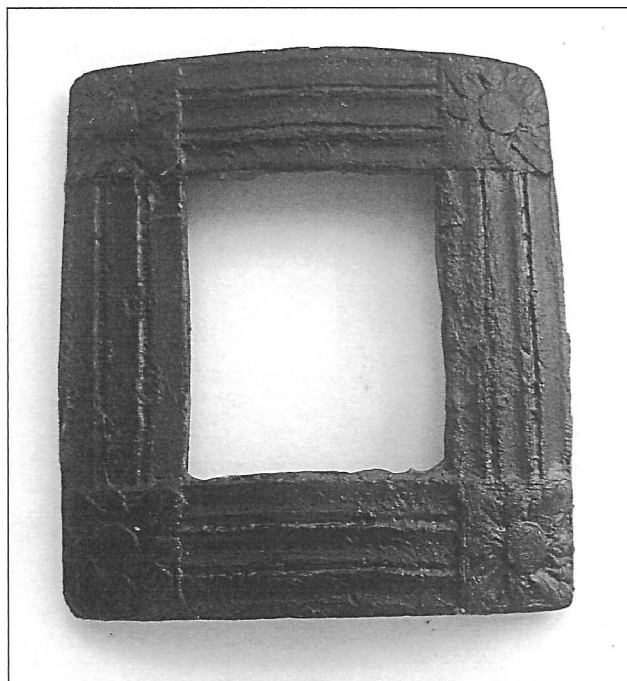
- 1: Tin gegoten, stuitbeugel en angel.
- 2: 4.2 x 3.3 cm.
- 3: Amsterdam.
- 4: 1740 -1760.
- 5: Particuliere collectie.

Afb. 38

Opengewerkte rechthoekige gespbeugel met daarin ranken. In de vier hoekpunten staan bloemen afgebeeld. De binnen- en buitenrand van de beugel is versierd met een parelrand. Ook zijn resten van ijzercorrosie zichtbaar die duidelijk maken dat de binnenbeugel van ijzer is geweest.

- 1: Tin gegoten.
- 2: 4.2 x 3.8 cm.
- 3: 1750 -1800
- 4: Vindplaats onbekend.
- 5: Particuliere collectie.

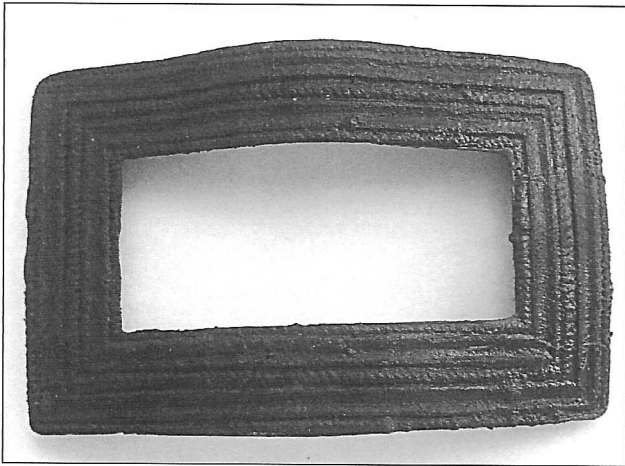

Afb. 39

Rechthoekige gespbeugel versierd met lange horizontale en verticale strepen die bestaan een parelrand. De vier hoekpunten zijn versierd met een bloem.

- 1: Tin gegoten.
- 2: 4.2 x 3.8 cm.
- 3: 1750 -1800
- 4: De Sniep Diemen
- 5: Particuliere collectie.

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 40

Rechthoekige gespbeugel versierd met horizontale en verticale strepen waartussen een dun kabelrandje. De binnen- en buitenrand van de beugel bestaat uit eenzelfde kabelrand.

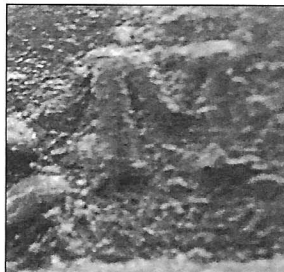
- 1: Tin gegoten.
- 2: 5.0 x 3.2 cm.
- 3: De Sniep Diemen.
- 4: 1750 -1800
- 5: Particuliere collectie.

Afb. 41, 41A en 41B

Rechthoekige gespbeugel versierd met horizontale en verticale strepen. De vier hoekpunten zijn versierd met een bloem. De binnen- en buitenrand van de beugel bestaat uit een kabelrand. De hoekversiering, strepen en kabelrand doen veel denken aan gesp afbeelding 14. Op de keerzijde zijn in de lengte van de gesp de meegegoten initialen I.O en het cijfer 8 naast elkaar weergegeven. Aan de andere lange zijde is de letter M aangebracht.

- 1: Tin gegoten, stuitbeugel en angel, gemerkt I.O. 8 M.
- 2: 5.1 x 3.8 cm.
- 3: De Sniep Diemen
- 4: 1750 -1800.
- 5: Particuliere collectie.

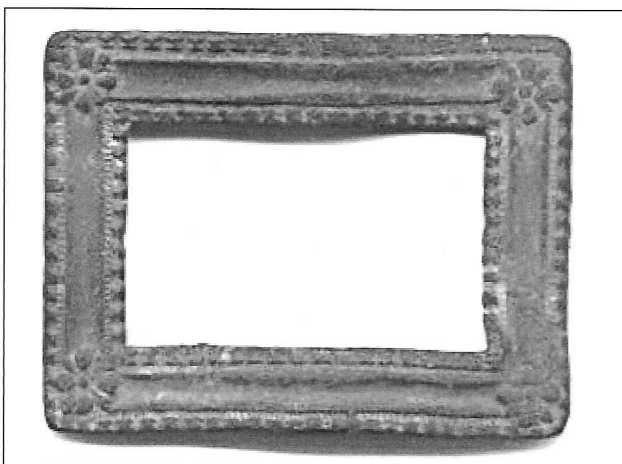
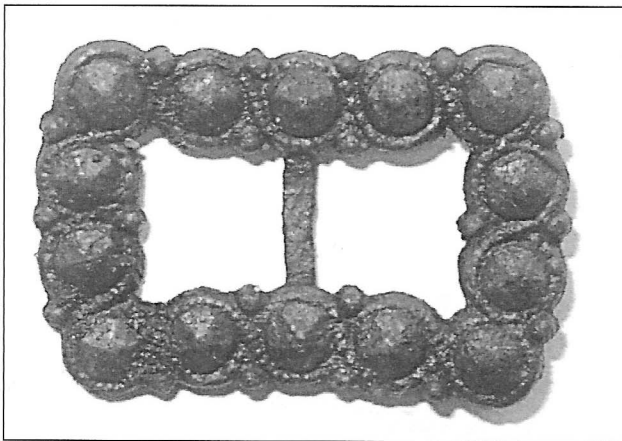

Afb. 41A en 41B

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 42, 42A en 42B

De beugel van dit rechthoekige gespje is versierd met een slingerende kabelrand met daar tussendoor 14 facet geslepen bolletjes. Deze versiering is gebaseerd op gespen waar geslepen glassteentjes in zijn verwerkt en lijkt daarmee op gesp afbeelding 32. De gesp wijkt af van een achttiende-eeuwse schoenspen omdat deze een vaste tussenstijl bezit. Gezien de kleine afmeting en fragiele karakter van de gesp wordt duidelijk dat deze nauwelijks een grote kracht kon weerstaan. Hierdoor is een gebruik als schoenspen uit te sluiten en moeten we eerder denken aan een hoed- of sierspen. Enigszins te vergelijken gespjes zijn ook zichtbaar op een rijglaarsje welke vervaardigd is door François Pinet omstreeks 1870⁴. Op een slipper uit 1855 is een strik aangebracht die door een dergelijk gespje bij elkaar wordt gehouden⁵. Hoogstwaarschijnlijk heeft

Afb. 43A

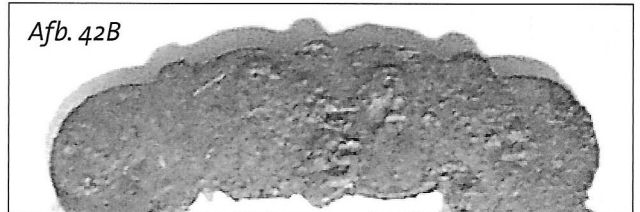
deze gesp geen angel gehad en heeft dus als zodanig nooit echt een sluitfunctie gekend, maar helemaal uit te sluiten valt het ook niet. Op de achterzijde van de gesp staan de meegegote initialen C.B.G en de plaatsnaam Paris vermeld. Deze initialen staan voor de in 1785 opgerichte Franse fabriek Mignot. De initialen C.B.G verwijzen naar de maatschappij die vanaf 1847 gevormd wordt door Cuperly, Blondel en Gerbeau. Het bedrijf fabriceerde naast allerlei speelgoed en spelen van tin blijkbaar ook tinnen kledingaccessoires⁶.

- 1: Tin gegoten met vaste tussenstijl, gemerkt C.B.G Paris.
- 2: 2.3 x 1.6 cm.
- 3: Omgeving Dordrecht.
- 4: 1847 - 1875.
- 5: Particuliere collectie

Afb. 42A

Afb. 42B

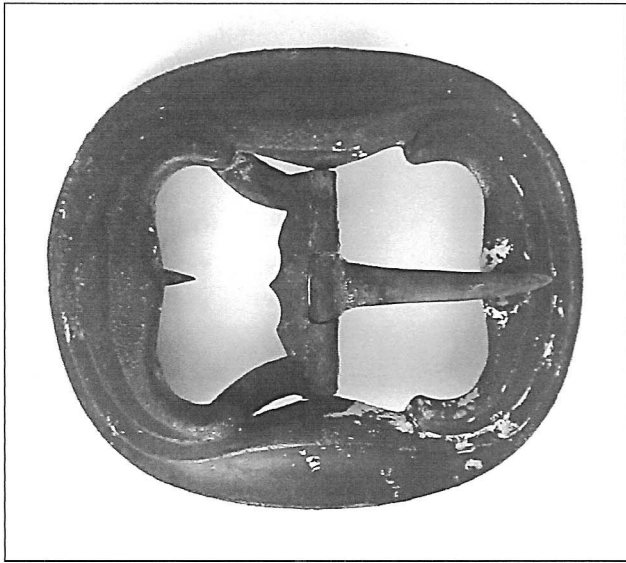

Afb. 43 en 43A

Rechthoekige gesp met aan de binnen en buitenzijde een kabelrand. Op de hoekpunten zijn bloemen aangebracht. Op de keerzijde van de gesp zijn de meegegote initialen I.M en No zichtbaar. Deze initialen zijn ook meegegote op de gesp van afbeelding 14 die gevonden werd op niet al te grote afstand verwijderd van dit nieuwe exemplaar. Bij het andere exemplaar is wel een getal zichtbaar. De initialen die dezelfde stijl hebben maken het waarschijnlijk dat deze gesp en die van afbeelding 14 van dezelfde fabrikant afkomstig zijn⁷.

- 1: Tin gegoten, gemerkt I.M en No.
- 2: 5.6 x 4.5 cm.
- 3: Amsterdam, Funen.
- 4: 1750 -1775
- 5: Collectie Z. Nemeth.

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Afb. 44 en 44A

Rechthoekige licht geprononceerde gespbeugel. Doordat de beugel sterk rond verbogen is lijkt het van boven afgezien meer op een ovale gesp. Vergelijkbare exemplaren zoals afbeelding 2, 3 en 29, zijn kleiner uitgevoerd en hebben een tinnen binnenbeugel en dito angel. Dit laatste exemplaar is net als gesp afbeelding 24 uitgevoerd met een messing binnenwerk. Bij gesp afbeelding 24 was sprake van een opgelapte gesp die zo een tweede leven heeft gekregen. Bij de gesp, afbeelding 44, sluit de haakbeugel goed aan op de beugel en lijkt er sprake van een origineel. Op de keerzijde is in groot formaat de letter B zichtbaar.

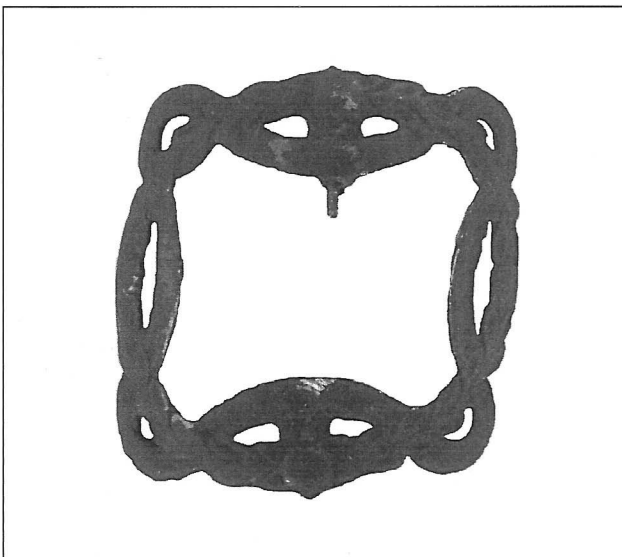
1: Tin gegoten, stuitbeugel en angel zijn van messing, gemerkt B.

2: 7.0 x 5.5 cm.

3: Amsterdam IJ bagger.

4: 1725 -1760.

5: Particuliere collectie.

Afb. 45

De beugel bestaat uit een ovale rank met daaronder een rechthoekig golvende rechthoek. Ook zijn resten van ijzercorrosie zichtbaar die duidelijk maken dat de binnenbeugel van ijzer is geweest. Op een schilderij dat vervaardigd is door Francis Hayman (1708-1776) staat de marine kapitein Edward Vernon afgebeeld met vergelijkbare gespen⁸. Niet ondenkbaar is dat de daarop afgebeelde gespen uit een duurdere metaalsoort waren vervaardigd.

1: Tin gegoten,

2: 4.7 x 3.8 cm.

3: Herkomst onbekend.

4: 1750-1800.

5: Particuliere collectie.

Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (3)

Tabel 1. Alle tot nu toe voorkomende initialen, namen en merktekens.

Merk of naam	Datering	Afb.
I.V.S en stadswapen van A'dam	1725-1748	3
G.M en 3	1750-1800	9a
G.M 12 en fleur de lis	1760-1790	10a
I.M en No 12	1750-1775	14a
I.B	1750-1800	18
Netipa 17 en No 4 en jaartal 1782	1782	20a-c
34	1750-1800	21a
Wollaton	1750-1800	22a
S.D	1750-1800	23a
D C en retrograde 21	1750-1800	24a
F.F	1750-1800	25a
16 in alle vier hoeken	1750-1800	30a
D.C 2	1750-1800	31
A.B en NO: IO	1750-1800	33
C.W en 2	1750-1800	35
I.O 8 en M	1750-1800	41
C.B.G Paris	Na 1847	42 a
I.M en No	1750-1775	43 a
B	1725-1760	44 a

Conclusie

Tijdens de inventarisatie van gespen voor dit derde artikel is naar voren gekomen dat de variatie in schoengespen uit de achttiende eeuw groot is. Voor dit derde artikel zijn gespen uit meerdere collecties gebruikt. Opmerkelijk tijdens het uitzoeken en selecteren was dat weinig exemplaren met elkaar overeen komen. Statistisch gezien komen exemplaren zoals afbeelding 1 t/m 3 en 29 het meest frequent voor. Zo werd in totaal drie keer een gesp gevonden met in de stuitbeugel de initialen I.V.S en het Amsterdamse stadswapen. Deze maker is dan ook opgenomen in het merkenboek van Dubbe⁹. Ook kan voorzichtig worden geconcludeerd dat de vroegste tinnen schoengespen van dit type zijn. Blijkbaar was de functionaliteit in eerst instantie belangrijk en worden ze later in de periode uitbundiger gedecoreerd. Bij elkaar opgeteld zijn het nu 45 verschillende gespen waarvan er 19 exemplaren voorzien zijn van initialen, naam of merktekens. Voor een volgend artikel blijf ik altijd op zoek naar nieuwe gespen.

Gebruikte literatuur

- Dubbe, B. Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken. Nederlandse Tinvereniging Amsterdam 2009.
- Hendriksen, M. Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw. In: De tinkoerier. Jaargang 11, nummer 2. Mededelingenblad Nederlandse TinVereniging. Amsterdam 2003.
- Hendriksen, M. Tinnen schoengespen uit de achttiende eeuw (2). In: De Tinkoerier. Jaargang 17, nummer 2. Mededelingenblad Nederlandse Tinvereniging. Amsterdam 2009.
- Klomp, M. Metalen voorwerpen. In: Bartels, M. Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900). Amersfoort 1999.
- O'Keeffe, L. Schoenen. Een eerbetoon aan pump, sandaal, muiltje en meer. Keulen 1997.

Noten

- 1 De Tinkoerier jaargang 11 nummer 2, december 2003
- 2 De Tinkoerier jaargang 17 nummer 2, december 2009
- 3 Klomp 1999, 282.
- 4 O'Keeffe 1997, 296.
- 5 Idem, 133.
- 6 www.multilingualarchive.com
- 7 Met dank aan Zoltan Nemeth voor het beschikbaar stellen van de gesp.
- 8 Foto: www.siftingthepast.com
- 9 Dubbe 2009, nummer 3369.

French Measures: An Overview

Ellen J. O'Flaherty

Fig. 1. Contemporary Lyonnais glass pot (left) containing 460 ml, height 11½ inches, and fillette (right) containing 230 ml, height 9 inches. Author's collection.

French Measures: An Overview

In a series of laws beginning in 1795, the French government established national volume standards for both wet and dry measure. This new metric system based on the liter, or one cubic decimeter, generated the cylindrical French measures with which everyone is familiar today. But prior to about 1800, volume standards varied throughout France in both name and size, in the same way in which early Scottish measures differed from English ones. Instead of being made up of only two historically distinct entities, however, France was cobbled together from a variety of often antagonistic domains, duchies, and city-states, each of which had had ample time to develop not only its own volume standards but also its own characteristic measure or *pichet* forms.

Pichets were utilitarian; they served many purposes. All measures were *pichets*, but not all *pichets* were measures. Many were not marked. Volume verification marks are found only on those *pichets* that were intended to be used as measures; such *pichets* were marked to the standard in use at the time and place they were made. In addition to volume verification marks, *pichets* could have makers' marks, town marks, and control stamps indicating the quality of the alloy.

Quality of Alloy and Types of Marks¹

Modern French pewter is mostly tin with antimony and a small percentage of copper, but early French pewter generally contained lead. A 1691 law mandated that pieces be marked as either common or fine pewter. Fine pewter, used in major pewtering centers like Paris, presumably contained no lead². Common pewter, the most ubiquitous alloy, could contain as much as 20% lead but varied widely with the formula of the maker. Makers guarded the formulas of their alloys jealously, and testing methods were primitive, so blanket statements about the quality of French pewter alloys are not possible. Pieces stamped as common pewter may in fact have been made of a high-quality alloy. Some pieces, especially those made for public institutions like charity hospitals and orphanages,

have been found to have so much lead that it is questionable whether they can be called pewter at all.

Fine pewter was to be marked with a double F (usually back to back) crowned, surrounded by the city and the year in a small circle, indicating conformity to the quality standard. Often these stamps simply contained the date 1691, but in larger centers like Paris the dies were recut annually with the current year. Thus, a Paris *pichet* with a 1726 control mark was made in or before that year, always assuming that the person responsible for stamping the pewter was not using an outdated die. Common pewter was marked with a C, sometimes doubled and elaborately interlaced, crowned and surrounded in the same manner. Not everyone conformed to the 1691 edict; some cities used variants of the mandated stamp, and some used other stamps.

Makers' marks have not been tabulated as thoroughly as English or American marks. They may contain coats of arms, fleurs de lis, crowned roses with or without initials, representations of the pewterer's hammer (especially on early pieces), initials, and/or dates of manufacture. There were regional similarities in makers' marks. Other marks to be found on French pewter include town marks and owners' marks, as well as countermarks in relief in the inside base. The elaborate decorative circular designs cast into the bases of *pichets* from Alsace are unique to the region.

Examples of all of these kinds of marks, as well as partial tabulations of some of them, can be found in many of the standard French pewter reference books³.

***Pichet* Volumes and Their Names⁴**

The French drink wine. The quart or quarte and pint or pinte were the most widely used measures of volume. The pinte, defined in Paris to contain a little less than a liter, was a natural standard volume for wine⁵. But subunits of the pinte were also defined, and their names and volumes varied with the date and the region.

French Measures: An Overview

In Paris, the pinte contained 0.931 liters, and the subunits, each decreasing by half, were the demi-pinte, setier or chopine - note the Scottish link - , the demi-setier, the posson, the demi- posson, and lastly the roquille at 1/32 pinte. But this was only in Paris and its environs. In Touraine, the grande pinte contained two chopines while the pinte contained half a chopine⁶. In Burgundy, the pinte was subdivided into the chopine, the chateau, and the demi- chateau; within Burgundy, Dijon valued a pinte at 1.615 liters while Semur considered it to be 1.904 liters⁷. In the Champagne region, a pinte contained 1.166 liters in Troyes, 1.6826 liters in Joinville, and 1.4282 liters in Langres⁸. A thirsty man in Normandy at the beginning of the nineteenth century could have purchased a pinte, a chopine, a demoiselle (no doubt an amount more appropriate for a young lady) or, if short of cash, a misérable, 1/16 of a pinte or about 60 ml based on the Paris pinte, the size of a couple of generous swallows⁹. Altogether, there were at various times over a hundred different names for volumes in use throughout France, and many more than a hundred volumes associated with those names.

A third important volume standard, the pot, was not exclusive to the south of France but was especially common there. Sometimes it was equivalent to a quarte, sometimes to a pinte, or even to subunits of a pinte. The measured contents of a series of pots from Flanders varied from 1.82 liters to 2.24 liters. Lyon even had two standard pots: the pot de ville or town measure, 1.058 liters in 1682¹⁰. and the pot de cloître or church measure, which was about 20% larger. The pinte and quarte have been lost to the metric system, but the pot has survived as a measure of wine in France. In many parts of southern France today, the house wine is ordered as a pot, 460 ml or roughly 2/3 of a bottle, or as a fillette, half the size of a pot or about 1½ glasses. Both are served in heavy-bottomed glass bottles made and sized for the purpose. Figure 1 shows both sizes (see page 36). Volume verification marks varied with the city and the period. Often the city to which they belonged is known, but few are dated. The fact that a city

verified the volume of a *pichet* does not mean that it conformed to the Paris standard; it means that it conformed to the standard in use at that time in that city.

The table compares the amounts of liquid, in milliliters and U.S. fluid ounces, contained in several standard volumes, assuming a liquid density of 1.0 grams/ml.

Measure	ml	oz
Pre-Imperial Scottish pint	1721	60
Post-Imperial English pint	568	20
French pinte, Paris	931	32
Contemporary bottle of wine	750	26
Contemporary Lyon pot	460	16
Posson (1/8 Paris pinte)	116	4
Post-Imperial English gill (1/8 quart)	142	5

Pichet Forms

The forms of pichets were as varied as their volume names were. The pichet forms characteristic of particular regions have existed for very long times— from “time immemorial,” one writer says¹¹. Nor were these regions confined within the present national borders.

The United States shared no border with a pewter-producing country during the seventeenth and eighteenth centuries. American pewter forms can be said to have been influenced only by pewter imported from England and by the pewter made by a few skilled immigrants who brought with them the forms of their homelands. But France shares its eastern border with Belgium, Germany, and Switzerland¹². It is separated by only a few miles of water from the British-owned Channel Islands, and the North Sea crossing from northern France to Scotland, while hazardous at times, was a standard trade route¹³. In eras of rapidly shifting power, commerce was more likely to be dictated by cultural links or natural features rather than by political allegiances. It is not surprising that pewter made in

French Measures: An Overview

France and pewter made in a region of a neighboring country with longstanding ethnic, cultural or commercial ties to France should demonstrate similarities.

Charles Boucaud divided French pichets into three prototypes based on their shapes: baluster or bulbous, shouldered, and truncated cone. The bulbous and shouldered forms often coexisted in the same regions, especially in the north of France. The truncated cone, which Boucaud believed to be the oldest form, generally did not overlap geographically with the other two¹⁴.

Fig. 2a. Pichet marked by Jean-Frédéric Borst (1703-1767), Strasbourg. Height 12½ inches. Author's collection.

Fig. 2b. Wine flagon made by Johann Gottfried Rothe (1767-1804), Nuremberg. Height 10 inches. Reproduced from the Bulletin article "The Rise and Fall of European Pewter" by Kenneth D. Barkin, Volume 9, Number 7, p. 134. Private collection.

The most obvious example of a link between the French truncated cone and one from another country is the striking similarity of Alsatian pichets to German flagons, hardly a surprise since Alsace has been at times part of France, at times part of Germany. Figure 2a shows an early-eighteenth-century Strasbourg pichet made by Jean-Frédéric Borst, and Figure 2b shows a familiar and similar German flagon form, this one made by Johann Gottfried Rothe of Nuremberg in the late eighteenth century.

French Measures: An Overview

Fig. 3. Unmarked pichet from Lyon on the Rhône in southeastern France. The pichet contains 0.525 liters to the small hole punched in the neck, half a Pot de Ville standard, or 0.620 liters to the top, half a Pot de Cloître standard. Height 7 inches; late seventeenth century. Author's collection.

The truncated cone is also found farther south in France, in Lyon and Vienne on the Rhône River and in Clermont-Ferrand in the south-central Auvergne. In all three cities it is the dominant if not the only pichet form. Figure 3 shows a Lyonnais pichet dated to the last quarter of the seventeenth century. Especially noteworthy in the pichet is the small hole drilled into its neck, which marks half a pot de ville at 0.525 liters. Filled to the top, the pichet holds half a pot de cloître, 0.620 liters. A neat example of how to pour two volumes with one pichet! A similar pichet from Clermont-Ferrand is shown in Figure 4.

Fig. 4. Unmarked pichet from Riom, near Clermont-Ferrand in south-central France. Height 7½ inches; mid-eighteenth century. Photograph courtesy of Jan F. H. H. Beekhuizen.

Lyonnais and Swiss pewterers and merchants regularly moved back and forth between the two countries, following the natural conduit formed by the Rhône River that ran between the Alps and the Jura mountains. Like France, Switzerland boasts a wide variety of measure forms, including the truncated cone. Figures 5 and 6 show two variants of the form from Sion, the capital of the Valais, on the Rhône river. The comparability of the Swiss and the French forms is apparent.

French Measures: An Overview

Fig. 5. Swiss flagon marked by Pier Toni Simaval, Sion, on the Rhône in the Valais in southwestern Switzerland. Height 8 inches; mid-eighteenth century. Photograph courtesy of Jan F. H. H. Beekhuizen.

Fig. 6. Small Swiss flagon marked by A. Prevot, Sitten. Height 3.3 inches; mid-eighteenth century. Photograph courtesy of Jan F. H. H. Beekhuizen.

French Measures: An Overview

Fig. 7. (Left) Half gallon lidded Guernsey measure marked by A. Carter, England. Height 11½ inches; mid-eighteenth century. Author's collection. (Right) Unmarked lidded pichet from Falaise in Normandy. Height 12 inches; later eighteenth century. Author's collection.

Variants of a general bulbous flagon shape were made all along the northern European coast from Normandy and Picardy through Lorraine and into Belgium. Whatever the evolutionary timeline of the flagon forms now identifiable as uniquely Guernsey or Jersey, their general resemblance to both the English baluster measure and the more bulbous northern French pichet is evident. Jersey and Guernsey measures were made not only in the Channel Islands but also in England, in some cases by native Channel Islanders working in London. (Pewter of the Channel Islands was produced in

England nearly without any exception. *Editorial staff*). Nonetheless, the Jersey and Guernsey forms are closer to those of France. Woolmer and Arkwright pointed out some of the similarities and discussed the linguistic, cultural and physical links between France and the Islands, which are only fifteen miles off the French coast¹⁵. They singled out the remarkable similarity between some baluster type Normandy pichets and the Guernsey form. This similarity is illustrated in Figure 7 with a Guernsey flagon and a pichet from Falaise in lower Normandy, very near the Channel Islands.

French Measures: An Overview

The northern European bulbous pichet varied in form with both date and place, but was not limited to France. Boucaud noted that it can be very difficult to determine whether certain bulbous pichets were made in France or in Belgium, particularly since both regions favored makers' marks containing roses¹⁶. Figure 8 illustrates this difficulty with a pichet made

by Antoine Joachim Joseph Chuffart in Lille in the last quarter of the eighteenth century and a "kannetje" made by Michel-Balthazar-François Boisacq in Doornik (Tournai) in Belgium in the same time period. Clearly this specific form extended throughout a region that spanned the two adjoining countries.

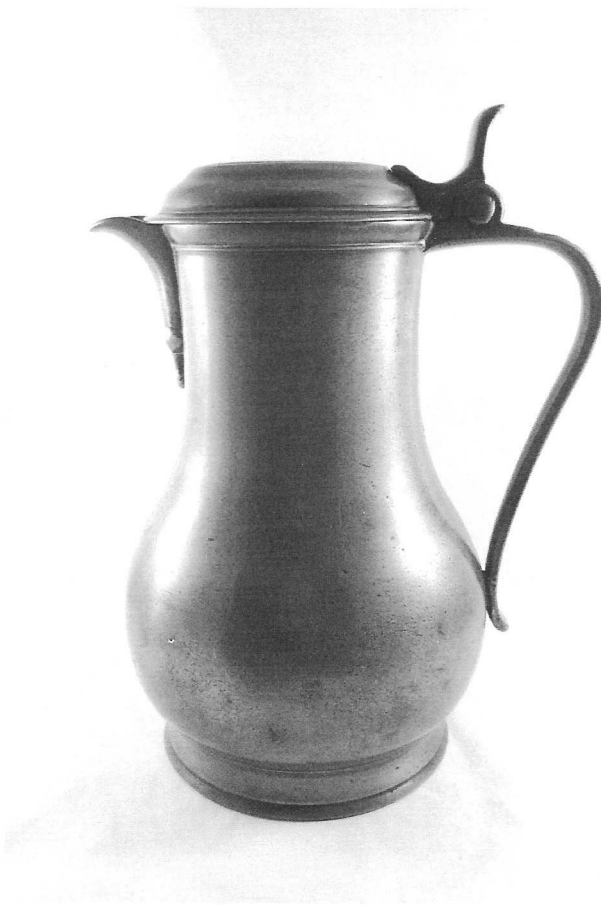

Fig. 8a. Pichet marked by Antoine-Joachim-Joseph Chuffart (b. 1764), Lille. Height 9 inches. Author's collection.

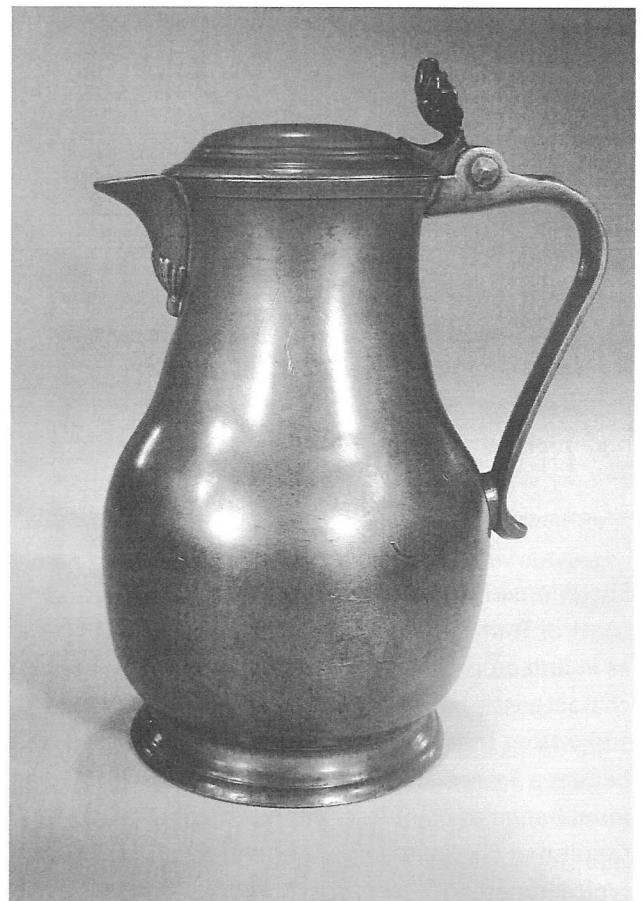

Fig. 8b. Flagon marked by Michel-Balthazar-François Boisacq (1739-1830), Doornik (Tournai), Belgium. Height 9 inches. Photograph courtesy of Jan F. H. H. Beekhuizen from his November 2004 catalog, p 6.

French Measures: An Overview

Fig. 9a. One-eighth Imperial gallon tappit hen marked by R. Fullerton, Paisley, Scotland. Height 8 inches; mid- nineteenth century. Author's collection.

Shouldered forms were also made along the north coast of France, particularly in Normandy, as well as in and around Paris. The shouldered measure is characteristic of Scotland but not of England, suggesting that the established trade linkages between France and Scotland may have facilitated an interchange of pewter forms. Although the Scottish tappit hen (Figure 9a) does not closely resemble the typical nineteenth- century shouldered Normandy pichet, shown in Figure 9b, a relatively rare early French form, one of three associated with Picardy that Boucaud assigned to the end of the seventeenth century, is much more suggestive of a tappit hen (Figure 9c).

The tappit hen as well as the later shouldered Normandy pichets could have derived from early prototypes similar to the one shown in Figure 9c.

The few examples in this article are by no means representative of the full range of pichet forms produced in France prior to 1800. They were selected specifically to illustrate the more striking relationships of French pichets to measures made in other countries. In one example, the Normandy pichet, the best comparison to the Scottish tappit hen is not even the form that is most characteristic of Normandy. Many other variants of the three basic forms are found throughout France, often demonstrating evolution within a single region.

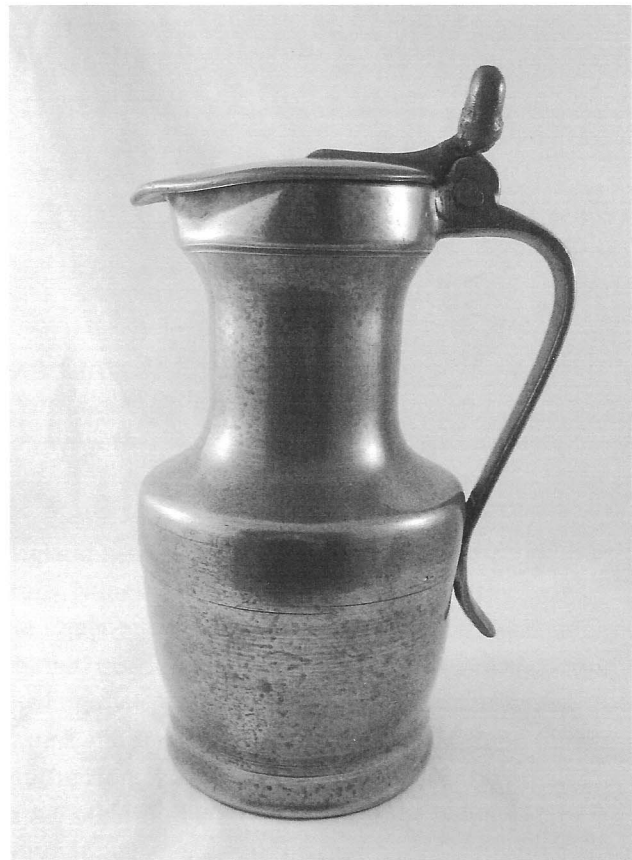

Fig. 9b. Unmarked Normandy pichet. Height 8½ inches; nineteenth century. Author's collection.

French Measures: An Overview

Fig. 9c. Early form of Normandy pichet dated to the end of the seventeenth century and designated by Charles Boucaud a Type II Normandy pichet. Reproduced from Boucaud (note 1), p 227.

But whatever their sizes and shapes, all of the early French pichets were made for use, not for show: they have in common simple lines and unadorned surfaces that showcase the natural luster of pewter.

The author would like to thank Jan F. F. H. Beekhuizen, Amsterdam, The Netherlands, for graciously making his photographs available for this article.

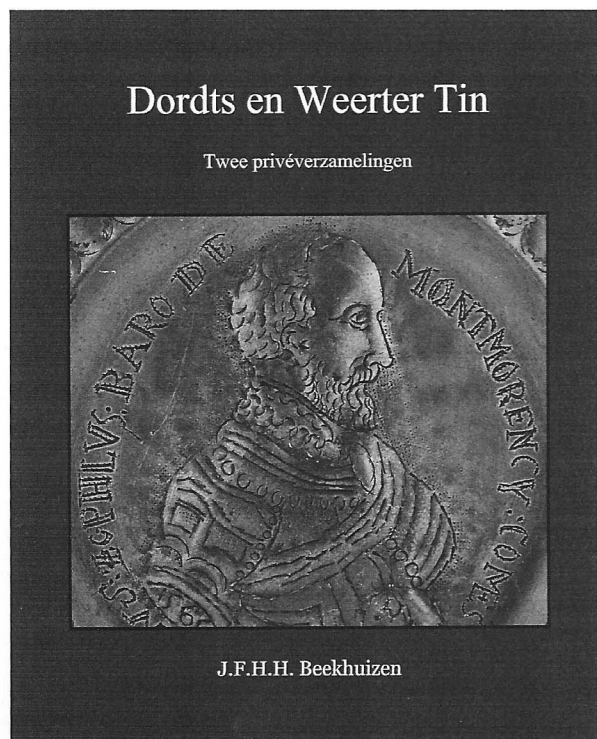
Dit artikel is eerder gepubliceerd in: The Bulletin, magazine van The Pewter Collectors' Club of America, Inc. (PCCA), Winter 2012, Volume 14, Number 8, blz. 3 t/m 11.

Endnotes

- 1 Except as noted, all the data in this section are taken from Charles Boucaud, *Les Pichets D'Étain: mesures à vin de l'ancienne France* (Paris: the author, 1958), Chapter II, pp 28-29 and Chapter III, pp 37-44, 69-80.
- 2 Tardy, *Les Étains Français* (Paris: Tardy, xxxx) (in four volumes), Volume 1, p 12.
- 3 Some of these are Michel Belloncle, *Les Étains* (Paris: Gründ, 1968); D. Stará, *Pewter Marks of the World* (London: Hamlyn, 1977); ABC Collection, *Les Étains*; B. A. Douroff, *Étains Français des XVIIe et XVIIIe Siècles* (Paris: Massin, xxxx); and most importantly, Tardy (note 2), especially Volume 4.
- 4 Boucaud (note 1), Chapter VI, pp 244–263.
- 5 In contrast to the ubiquitous bulbous British pub measures containing tiny fractions of a pint, which are used for dispensing insufficient whiskey to float an ice cube.
- 6 Boucaud (note 1), p 237.
- 7 Boucaud (note 1), p 151.
- 8 Boucaud (note 1), p 163.
- 9 Boucaud (note 1), p 214. Currently in the United States, an amount equivalent to the misérable, about two ounces, can be found in a tasting flight of wines or, in some wine bars, as a “sip” to be added to a five- or six-ounce glass.
- 10 Boucaud (note 1), p 193.
- 11 Douroff (note 3), p 15.
- 12 Its borders with Italy and Spain are less important for the manufacture of pewter, since with a few notable exceptions most French pewter was made in the north.
- 13 When we lived in Newcastle upon Tyne, about 1970, I bought strings of onions and garlic from a northern French farmer who came regularly to northern England, probably on a fishing boat. Also emblematic of the trade network between Scotland and the north coast of Europe is the Scottish volume the mutchkin, which was probably derived from the Dutch word mutsken.
- 14 Boucaud (note 1), pp 11–13, 83–85.
- 15 Stanley C. Woolmer and Charles H. Arkwright, *Pewter of the Channel Islands* (Edinburgh: Bartholomew, 1973), pp 15-16, 20-24.
- 16 Boucaud (note 1), p 41.

Literatuur en tentoonstellingen over tin

H.B. van Wijk

Afb. 1 Dordts en Weerter Tin

De boekenplank kon de afgelopen periode onder andere worden verrijkt met een boek van voorzitter J.F.H.H. Beekhuizen, *Dordts en Weerter Tin | Twee privéverzamelingen*. Jan is auteur, uitgever, vormgever en fotograaf (afb. 1).

Uit Dordt worden 12 stukken getoond en besproken en over een aantal gieters wordt een grote hoeveelheid - deels nieuwe - informatie verstrekt. Uit Weert worden 21 stuks getoond en besproken, naast enige objecten met daarop voorstellingen die met de Weerter geschiedenis te maken hebben. Interessant is de link die wordt gelegd tussen snebkannen uit Dordrecht, Weert en Brussel. Het boek bevat uitvoerige documentatie over de Weerter tinnegietersgeslachten Princen en Tindemans. Het aantal objecten uit Dordt (12) en Weert (21) is nogal tegen de verhoudingen in, als je in aanmerking neemt dat in Dordrecht al in 1400 een tinnegieter werkzaam was, terwijl de eerst bekende in Weert uit 1800 dateert.

Het boek is zeer verzorgd uitgegeven. Het is een zogenaamde Blurbproductie, wat inhoudt dat het is vervaardigd op basis van volledig via de computer aangeleverde tekst, foto's en opmaak. De productie geschiedt vervolgens geheel geautomatiseerd en pas na verkoop.

Deze wijze van uitgeven heeft als voordelen dat men zeer gemakkelijk correcties en aanvullingen kan aanbrenge(n) (mijn exemplaar is dan ook al de 2e druk!) en dat men het boek kan laten produceren in elke gewenste oplage. Ook voor zijn PewterWare past Jan Beekhuizen deze mogelijkheid toe. Geïnteresseerden kunnen zo'n publicatie dan per stuk bestellen; er behoeven geen voorraden boeken te worden aangehouden, zodat het risico van winkeldochters is geëlimineerd. Ideaal voor iedereen die zijn privécollectie op professionele wijze wil documenteren, zoals dit boek voortreffelijk aantoon(t).

U kunt het boek rechtstreeks bestellen bij de auteur J.F.H.H. Beekhuizen: info@janbeekhuizen.nl

Tentoonstellingen

BEEK

Deze zomer liepen er maar liefst twee tintentoonstellingen. Degenen die het NTV/VT-weekend in Maaseik bijwoonden gingen op zondag bijna allemaal naar Beek (L.), waar van ons lid Peter Aussems onder de titel *De tinnen snotneus* de hoogtepunten uit zijn collectie werden getoond in het Elsmuseum.

Het getoonde getuigt van een brede belangstelling waaronder veel kerkelijk tin. Een vroege wijwateremmer en een dito kandelaar sprongen er voor mij uit.

GRONINGEN

In Groningen opende voorzitter Jan Beekhuizen op 7 juni jl. de tentoonstelling *Tin van Toen* (afb. 2), in het Noordelijk Scheepvaartmuseum (Brugstraat 24)

Op de laatste dag, 15 september, geeft Jan Beekhuizen een lezing over tin en verzorgt hij een mini-Tussen Kunst en Kitsch voor tin, koper en brons. De nadruk ligt op Groninger tin, veelal afkomstig uit Groninger particuliere verzamelingen.

Daaronder nemen de inventarisstukken (mallen en gereedschappen) uit de voormalige tingieterij van de familie Amsing een bijzondere plaats in. Natuurlijk zijn er veel mooie verlake kraantjeskannen. Bij de opening was zelfs een verlakker aanwezig die heel veel kannen voor Amsing beschilderd heeft (afb. 3). Te zien zijn voorts schilderijen met stillevens waarop veel tinnen voorwerpen voorkomen (sommige daarvan zijn ook in het echt aanwezig) van de hand van Marjolein van den Berg. Zij exposeerde eerder in de zaak van de voorzitter en de werken zijn te koop. Tenslotte was er een inzending van het Nationaal Tinnen Figuren Museum uit Ommen in de vorm van enige diorama's.

Ook deze tentoonstelling is een aanbeveling meer dan waard.

Afb. 2 Affiche expositie TIN VAN TOEN

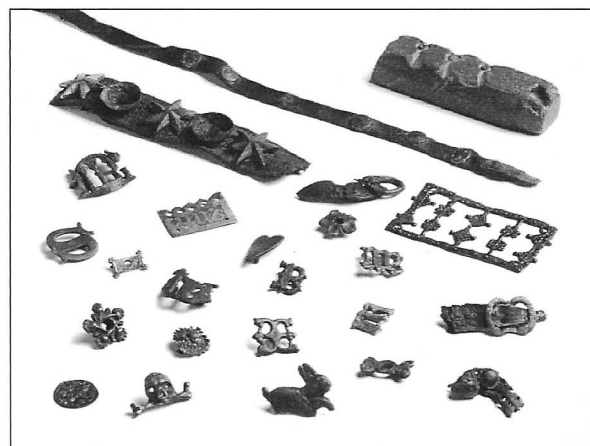

Afb. 3 Jan Beekhuizen met de verlakker van tinnegieter Amsing

LEIDEN

In het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden is tot maart 2014 een kleine, maar fraaie tentoonstelling over *Sierbeslag op riemen en tassen 1300 - 1600* te zien (afb. 4). Het onderwerp overlapt ten dele de artikelenreeks van Michel Hendriksen over schoengespen (zie elders in dit nummer).

Bij de tentoonstelling is een boek uitgegeven met prachtige illustraties: Annemarieke Willemsen & Marlieke Ernst, *Honderden...| Middeleeuwse mode in metaal*, Zwolle 2012, ISBN 978-90-8932-110-7. Prijs € 19,50.

Afb. 4 Sierbeslag op riemen en tassen 1300 – 1600

Bekertje gezocht!

H.B. van Wijk

Gemerkt tin uit de periode tot en met de zestiende eeuw is geen onbekend verschijnsel, zeldzaam is het als bekend is van welke gieter een merk uit die tijd is, zeker als het gaat om een merk op een gekend object. Als voorbeeld van dit laatste kan ik noemen de twee schitterende kannen in het Groninger museum, die in Loppersum zijn gevonden.

Mevrouw De Visser traceerde de merken 'ot' en 'sim' als afkomstig van ene Otto, resp. Simon, die in 1456 resp. 1500 in de Groninger archieven werden gevonden¹.

Uniek wordt het op verschillende voorwerpen hetzelfde gietersmerk aan te treffen. Het enige mij bekende voorbeeld betreft de gesloten vondst uit Reimerswaal waarover ik in de vorige aflevering van de Tinkoerier schreef: 'Bodemvondsten uit Reimerswaal in de literatuur'.

Het kan zijn dat we nu een tweede voorbeeld op het spoor zijn van het merk van dezelfde gieter op twee objecten. Bovendien kennen we zijn naam: iacop; die letters vormen namelijk tevens zijn merk. De twee objecten zijn uit de literatuur bekend. Het eerste is een zoutvat dat zich in de collectie van museum Boijmans Van Beuningen bevindt, in 1955 geschonken door de heer H.J.E. van Beuningen. Hij was nog de eigenaar toen dit zoutvat was te zien op

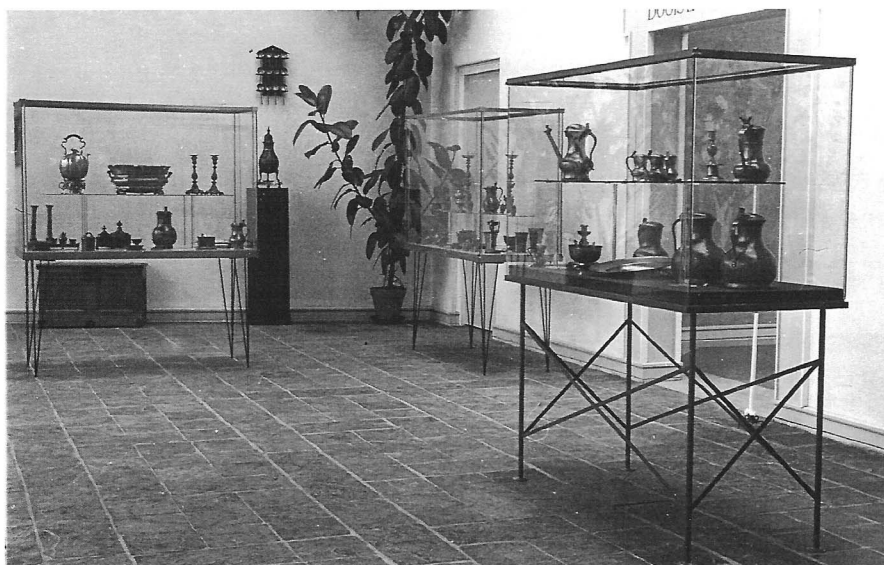
de tentoonstelling in museum Boymans in 1954 die de naam Tin | Verzameling A.J.G. Verster draagt, maar behalve de collectie Verster ook vele voorwerpen van Van Beuningen omvat².

Naast de gietersnaam draagt dit fraaie voorwerp het stadswapen van Schoonhoven, het wordt vroeg zestiende- eeuws gedateerd³.

In Dubbe 1978 wordt het merk op het zoutvat eveneens vermeld (p. 374 fig. 5). Maar let op: in dit boek wordt door Dubbe nog een tweede iacop ten tonele gevoerd, n.l. als de gieter van een bekertje⁴. In Dubbe's eerste druk komt het niet voor, wellicht omdat in het jaar van verschijnen daarvan – 1965 – het pas voor het eerst in de openbaarheid komt. Dan wordt namelijk de tentoonstelling Blik op Tin in het Singer Museum in Laren NH gehouden (afb. 1)⁵. Als afkomstig uit de collectie C.H. Brandsma wordt het in die tentoonstelling als nr. 1 getoond en beschreven, helaas zonder foto van het voorwerp of van het merk daarop.

Als iemand weet waar het bekertje zich thans bevindt zou ik het graag vernemen. Het is dan hopelijk mogelijk de twee merken met elkaar te vergelijken, zodat er licht komt op de vraag of het hier om één en dezelfde gieter gaat. Een vraag die B. Dubbe zich kennelijk niet heeft gesteld, maar te intrigerend is om zomaar te laten schieten.

Afb. 1 Een overzicht van de tentoonstelling Blik op Tin

- 1 Dubbe 1978: B. Dubbe, Tin en Tinnegieters in Nederland, 2e druk 1978, p. 60 afb. 31 en p. 97/98 fig. 3 en 4.
- 2 Cat. nr. 151, afb. 9. Het zoutvat is voorts afgebeeld in de BVB-publicatie Kunstnijverheid Middeleeuwen en Renaissance van H. Vreeken, Amsterdam 1994, p. 269, inv.nr. OM 151.
- 3 Het gietersmerk is opgenomen in B. Dubbe, Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, onder Schoonhoven, p. 325, NTT 1954.
- 4 Dubbe 1978, p. 126 afb. 66 en p. 231 fig. 132. Het bekertje is ook opgenomen in Huusraet | Het stedelijk woonhuis in de Bourgondische tijd, Hoorn 2012, p. 152 afb. 07-24.
- 5 Met dank aan Ton Kooyman.

de Tinkoerier

DATA BIJeenKOMSTEN NEDERLANDSE TINVERENIGING

9 november 2013 Bijeenkomst Amsterdam Museum
(onder voorbehoud)

DATA BIJeenKOMSTEN VLAAMSE TINVERENIGING

20 oktober 2013 Algemene ledenvergadering te Lokeren.
Let op: nieuw adres!

DATA BIJeenKOMSTEN GEWICHTEN EN MATEN VERZAMELAARS VERENIGING

21 september 2013 Lezing, Weegschaal Museum te Naarden!
12 oktober 2013 Najaarsveiling, Harmelen
14 december 2013 Tafeltjesmarkt, Harmelen

Voor uitgebreide informatie zie: www.gmvv.org

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING 2013

Contributie	€ 60,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 45,00 (excl. verzendkosten)
Losse nummers	€ 22,50 (excl. verzendkosten)
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00 (hele pagina)
Losse gebruikte nummers	€ 10,00

COLOFON

Foto voorzijde omslag
Schilderij van Francis Hayman (1708-1776) met
afgebeeld marinekapitein Edward Vernon
Foto achterzijde omslag
Monument van de gebroeders Van Eyck
op de markt te Maaseik
Ontwerp en lay-out
Oranje boven, 's-Hertogenbosch
Drukwerk
De Koning Repro, Ridderkerk

OPROEP

Als u oude Tinkoeriers wilt
afstaan ontvangt de vereni-
ging deze graag. Wij bieden
ze voor € 10,00 ter verkoop
aan. De opbrengst komt ten
goede aan de verenigingskas.
Neem hiervoor contact op
met Henk van Wijk
(0180 – 617966).

